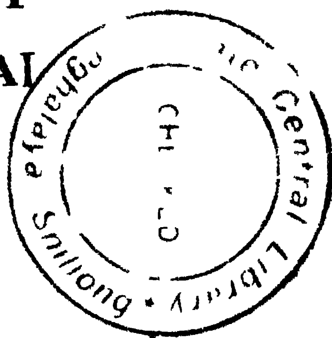
KI SYRWET JINGSHAI

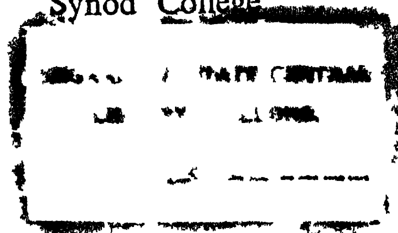
****

KI
SYRWET
JINGSHAI

****

Sondar S Majaw
Lecturer
Department of Khasi
Synod College

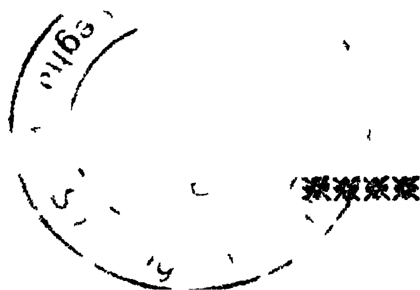
Printed by T Marbaniang
Scorpio Printers Shillong—793001

To

My Mother Hitsivilla Majaw

and

My Father Tiengred Diengdoh

✳✳✳✳

DUM SPIRO SPERO

JINGPYNBEIT

Page	Paragraph	Lain	— Ha ka jaka	— Pule
1	1	14	—kano kano kano	—kano kano
4	1	7	— ka nam	— ka n'am
29	3	16	— u Blei	— ka Blei
33	2	17	— ñia	— nia
35	1	3	— hsitori	— histori
39	2	3	— sain sima	—sain hima sima
48	2	16, 17	— haba haba	— haba
51	4	2	— 'synshar 'rangbah	— synshar' bishar rangbah
58	1	6	— iei	— lei
58	1	24	— ia jingieit	— ia ka jingieit
59	3	1	— kitei	— katei
61	1	1	— ba	— ban
63	1	10	— bad	— ban
66	2	3	— novei	— novel
74	2	6	— jong	— jong u
74	3	4	— pyngngad	— pynshad
79	5	2	— Umsohsug	— Umsohsun
80	1	6	— Umsohsuh	— Umsohsun
92	1	25	— iashoh	— iasnoh
96	1	1	— ha	— ka
96	5	5	— jong met	— jong ka met
98	1	4	—majorch aracter	—major character
108	1	2	— jeh	— joh

First Edition—1982

Second Edition—1985

Ka Shikyntien

U symbai barit, ynda la bet ha ka khyndew, u long u diengbah ha kawei ka por Ka jingthoh ka long ka jingpyrshang kaba rit, ka jingsdang jong ka aiom bet bad ka jingkyrmen ia u soh ka jingman roi Ha ka jingim "katba dang ring mynsiem, dang iai kyrmen "

Ka jingangnud ka long ba ki nongpule kin ïohi bad shem, lyngba ka kot, ia ki phliah ding jingshai ban iai wad bad tih ia ki phang bapher na ki khuiñ ka jingstad la ha ka liang ka Niam u u Khasi, ka Philosophy bad ka Thon ka Tar (Literature) jong u

"U Rabon Singh kum u Stad Pyrkhat" ka long ka jingthoh ia kaba la kren ha ka jingialang kynmaw burom jong ka Khasi Authors' Society ïa u Rabon Singh Kharsuka, ha ka 22 tarik u November 1980, ha ka SCERT Hall, Mawkhar

Ka kot ka la mih pyrthei da ka jingai mynsiem, jingkyntu bad jingpynshlur lem jong u Dr H W Sten, Mr B L Swer bad Dr R S Lyngdoh , ka nguh let kan leit sha ki baroh

The Synod College,
Shillong—793002,
The 20th February 1982 **Sondar S Majaw**

Nor for such hopes and fears
Annulling youth's brief years,
Do I remonstrate folly wide the mark
Rather I prize the doubt
Low kinds exist without,
Finished and finite clods, untroubled by a spark.

—BROWNING "Rabbi Ben Ezra"

Ka Sien Shon Baar

La pynheh khyndiat ia kane ka sien shon ba mynta da kaba thep sa ia ka Lynnong 7 kaba kren shaphang ka poem "Ka Lynti Umiam" jong u Victor G Bareh ia kaba la thir nia ha ka dur ka romantic poem Ka Lynnong 8 ka dei ka bishar buh dor ia u Don Putit la u biang ne em ban ioh ia ka kyrdan u tyngshop pdeng ha ka parom *U Don Putit bad u Khlieh ka Khnap Masi* jong u Dewi Singh Khongdup

S S Majaw
12 8 1985

LYNNONG—1

U Rabon Singh Kum U Stad - Pyrkhat

U Descartes, uwei na ki stad-pyrkhat bakhraw jong ka France, u ong 'Nga pyrkhat, namarkata nga long (I think, therefore I am)' Khlem da pynrit ne pynkhraw than ia ka kyrdan, lah ban ong ba u Rabon Singh Kharsuka (1840-1910) namar ba u la pyrkhat, kumta u la long bad u dang iai long katba dang sah ka histori jong ka thoh ka tar Khasi Lada u briew baroh u dei u jingthaw ba don ka sap jingpyrkhat u Rabon Singh ruh u la dei uwei Ka jaitbynriew hi baroh kawei, kum ka kynhun jong kiba kum kita ki jingthaw, ka long ka jingtei ba don ka bor ne sap jingpyrkhat Haba kwah ban pynjot ne pynduh pyndam ia kano kano kano ka jaitbynriew, ka lad ba kham bha bad kham suk ka long da kaba shu sloit noh na ka, suki pa suki, ia ki saiñ-pyrkhat ba ka la don Ka jaitbynriew ha kaba ia ka saiñ pyrkhat jong ka la khñiot bor ne šuh roit da kiwei pat ki jaitbynriew ne da ki bor ba na shabar, kata ka jaitbynriew kan nym lah ban ieng slem bad kan shu jah lngaid noh ha shiteng ka lynti jingiaid jong ka Kaba kum kata ka jaitbynriew ka ieng ha tmier jong ka riat bah ba sham sham

U Rabon Singh, na ri u ngap bad u lwai kum u 'peh sylli jong ka jaitbynriew, u don ki khmat ba nep bha har har kiba lah ban iohi jngai

ïa kane ka jingma kaba ap ïa ka ri bad ka jaitbynriew ha kito ki sngi jong u. U Rabon u iohi ia kane ba ka long ka jingshisha Haba ka saiñ pyrkhat Khasi ka la nang hiar, ka pyrkhat nongwei pat ka la nang kiew Haba ka pyrkhat nongwei ka la nang ioh jaka, irat pa irat, ha ki thiar ka jingmut jingpyrkhat u khun Khasi, ka saiñ pyrkhat jong u pat ka nang jah nang jah i kumba kan shu um noh syndon ha ki saw lyer jong ka lehnohei U Rabon Singh, khlem da artatien ei ei ruh em, u la iohi shai kdar ia kane bad dei namarkata ka daw u duh thiah duh dem haba u ïaksaid tyngeh bad ki pad pyrthei ba iar ka saiñ pyrkhat u Khasi, ban sei madan ia ki ha ka thoh ka tar, khnang ban pynneh pynsan ym tang ia ki matti u Barim u Bajah hynrei ia ka jaitbynriew hi baroh kawei Hato ngi la iohi ia kane ka jingshisna ? U Rabon Singh te lada u dang im mynta u la kloi eh ban ai ka jubab tang ha ka shikyntien, 'Hooid' Pynban la kumba shispah snem ei ei mynshwa, mynba ki kynjri baskhem bad bakhlaiñ bor ki phareng ki dang teh mraw ia u khun Khasi Khara, katei ka jingshisha ka la wan mih paw ha u Rabon Singh Sngewnguh shikatdei ba kato ka juk teh lakam ïa u khun Khasi ka la leit noh

Halor kane kajuh ka nongrim jong ka jingïohi, ha ka mynsiem jingieit bad jingsngewkitkhlieh ia ka jaitbynriew, u Dr R S Lyngdoh u ong kumne "Hynrei katba ka thoh ka tar ka nang kiew irat ha ka kti ki Missionary, ka pyrkhat Khasi pat ka nang hiar bad nang randien-

Kane ka leit long namar ba kı Missionary kım pynshlur bad kım pyrshang ban pynrung ıa ka pyrkhat Khası ha kı kot kı sla Deı tang ynda la wan mıh pyrthei kı jıngthoh jong kı rangbah Khası hadıen ka snem 1890 ba ka pyrkhat Khası ka la sdang ban snoh bıang bad ba ka la rung ha kı jıngthoh jıngtar U Babu Jeebon Roy Maırom, U Pahep Radhon Sıngh Berry jaıt Dkhar kı long kı sımpah sımpıeng jong ka pyrkhat Khası ha ka Khası Lıterature Hynreı deı u Pahep Rabon Sıngh uba la pyllaıt nyngkong eh ıa u namthang jong kane ka rukom pyrkhat Khası bad to ngın ıa buddıen ıa ka jıngtreı ba radbah jong u (Rabon Sıngh) ha ka ban kyntıew ıa ka nongrım jong ka Pyrkhat Khası ha ka Thoh ka Tar " 1

II

Ka Phılosophy U Rabon Sıngh

Haba shu kren lyngkot, ka Phılosophy ka deı ka kmıe jong kı jıngstad baroh (Phılosophy is the mother of all scıences) Khamtam eh ha kane ka juk ba mynta, la mıh bun kı jaıt tnat-Phılosophy bapher bapher Ka don ka *Socıal Phılosophy*, ka jıngstad shaphang ka ımlang sah-lang Ka don ka *Polıtıcal Phılosophy*, ka saıñ pyrkhat shaphang ka synshar ka khadar ne ka saıñ hıma saıñ sıma Ka don ka *Moral Phıloso-*

---

1 *Soso Tham Bırth Centenary celebration, Page 35 & 36,*

phy (Ethics), kata ka saiñ pyrkhat shaphang ka longbriew manbriew ba bha Ka don ka *Mental Philosophy* ne *Psychology* kaba hikai ia u briew ban tip bad sngewthuh ia ki bor-sap jingpyrkhat kiba don hapoh jong u Ka don ka *Religious Philosophy*, ka jingstad pyrkhat shaphang ka nam Nalor kine ki dang don shibun kiwei pat ki tnat-jingstad jong ka ia kiba ym lah jer lut hangne Nangta, ha ka Philosophy, la kynthup ïa kiba bun ki skit jingpyrkhat bad jinghikai bapher naduh ka por jong ki Grik haduh mynta mynne Ha kine ki sngi ngi la tip bad bna shaphang ka *Materialism*, ka *Realism*, ka *Idealism* ka *Positivism*, bad kiwei kiwei Ban kren lut ia ka Philosophy u Rabon Singh na kitei ki phang baroh kat kiba lah ban shem, kan shim por slem da ki bun kynta Ha i por ba lyngkot, shah ia nga ba ngan plaid tang ia kawei ka phang ha ka saiñ pyrkhat u Rabon Singh, kata ka long tang ïa ka *Religious Philosophy* jong u Hangne ruh ngan shim tang ia ki mat-pdeng ba kongsan ki ban pyni ha ngi ba u Rabon Singh u dei u stadpyrkhat

III

Kaei Ka Niam Khasi.

Ban shu kylli 'kaei ka niam' ka long kaba suk eh ban ai ka jubab kaba biang, bad don ruh shibun ki jubab ba la ai da ki nongthoh bapher bapher halor kane ka jingkylli. Kam pher ei ei

lada u Hegel u ong ba ka 'niam ka dei kata ka jaid jingpyrkhat ba paw eh', kam pher lada u E B. Tylor u batai ba ka 'niam ka dei ka jingngeit ha ki jingthaw ba kynja mynsiem' (Religion as the belief in spiritual beings), kam pher lada u Max Muller u ong ba ka 'niam ka dei ka jingiohi ne jingsngewthuh ia uta Uba Bymjukut' (a perception or apprehension of the Infinite), kam pher ruh lada u Kant, u Hoffding, u Matthew Arnold, u Schleiermacher bad kiwei kiwei ki ai ki jingbatai kiba kumno kumno Hynrei ban buh pat ia ka jingkylli kaei ka niam Khasi, kam long kaba jem ia uno uno, wat u Khasi hi, ban ai ka jubab ka ban pynhun U Rabon te, khlem da don kano kano ka jingsngewwit ne jingsngew artatien, u jubab beit phiak ba ka niam Khasi ka long ka niam kaba la aiti da u Blei hi ha kita ki "Hynñiew Trep" ki "Hynñiew Skum", 2

Wat hapdeng ki sngi ka bor synshar ki Phareng, ka bor jong ki kam shym la lah ban khñiot ia ka bor pyrkhat u Rabon Singh Wat haba ka syrngiew ka niam Khristan ka la sdang ban kah dum ia ka pyrkhat Khasi, ka jingiohi u Rabon Singh ia ki jinglong tynrai ka niam Khasi ka khuid bad shai bha Kum ha ka jingshat sngi ba phyrnai bha, u Rabon Singh ha ki kyntien 'kaba la aiti da u Blei hi' u pyni syndon ia ka mationg ka mane-blei u Khasi Ha u, ka niam Khasi ka dei ka niam mane wei-Blei Hangne u Rabon Singh u leit beit beit shaduh ka jinglong tynrai

---

2 *Rabon Singh Ka Kitab Niam Khein Ki Khasi*, 'Ka Jingiathuh Lamphrang' Page 6

Jong ka, kata naduh ki sngi ba dang kynthong eh ka pyrthei u Khasi, naduh ki sngi ka ksaw ka kpong u Sohpet Bneng Ha ka saiñ pyrkhat jong u, ym don dak ei ei ban ong ne iathuh ba ka niam Khasi ka dei ka niam mane-riewiap (ancestor worship) ne ka niam mane-mariang (nature worship) ne khamtam eh kata ka niam mane-ksuid (animism) U Rabon Singh u ong "Ngi iohi ba don ka jingialeh shitom kaba khraw ban bah ia u ksuid u khrei, ban pyndem ruh ka pap ka sang" 3 Lada kumta ym don sabut ei ei ban ong ba ka niam Khasi ka dei ka niam mane - ksuid Kane ka jingiohi u Rabon Singh ka kdew ha ngi ia kawei ka jingshisha, bad kata ka long ba ia ka niam Khasi lah ban ong ba ka dei ka *Tribal Religion*, hynrei ym ka *Tribal Animism* Dei kane ka bynta, lehse, kaba la pyrsad mynsiem ia u Homiwell Lyngdoh ban ong ba ka jingmane ksuid u khun Khasi khara ka mih hadien ba u nang jngai nang jngai na u Trai Kynrad, bad u la nang liat nang liat shapoh ka jingsynshar ka Tyrut ka Smer, ka jingtieng jong u ia ki ksuid ki khrei ka nang jur nang jur 4

Dei kane ruh, imat, kaba ialam mynsiem ia u myllung Soso Tham ban pashat ha ngi ia kito ki symboh kyntien kiba ong

Shiwa ban paw u ksuid u khrei,
Baroh ki mane ia u Blei 5

---

3 Ibid Page 11
4 H Lyngdoh Ka *Niam Khasi* Page 25
5 Soso Tham *Ki Sngi Barim u Hynniew Trep*, Lynnong I Dkhot II

IV

Ka Khein Ka Bishar

Halor kane kajuh ka jingkylli 'kaei ka niam Khasi' u Rabon Singh u ong ba ka niam Khasi ka dei ka 'Niam Khein' ne ka 'Khein ka Bishar, namar ba ha ka don ka jingthmu u briew ban shem ia ka jingbha bad ka jingbishar kaba dei ka bym lah ban bakla ne long da kumwei pat . haba u la shem ia kata ka la biang, la poi ha ka lynti ban shem ia ka hok ka jingbha bad ka jingkyrkhu [1] Lada phai sha kane ka liang, u Rabon Singh u la kot rynieng ia ka ban ai ha u ia ka kyrteng kaba dei ban ioh da uno uno u *Rationalist* uta u briew uba ngeit ha ka sap bad bor pyrkhat kaba u Blei u la ai ha uwei pa uwei u briew

Ka jingim u briew ka long ka jingmaian Ka dap da ki jingshem bad jingjia Kawei pa kawei ka jingjia ka don la ka daw Ban shem ia ka daw jong kano kano ka jingjia ha ka longbynriew manbynriew la dei ban iaksaid tyngeh ha ka pyrkhat pyrdaiñ da ka khad, ka shad bad ka khan. Dei ia kane ba u Rabon Singh u kham shon jingmut, namar ha kane ka bynta jong ka Niam ka don, katto katne, kata kaba ki ong ka 'Rationalism' (a system of belief regulated by reason, not authority)

---

6 Rabon Singh *Ka Kitab Niam Khein ki Khasi*, Lynnong 1, Page 1

Ka niam Khasi ka don ha ka ki phan ki kyrpad Kiei kita? U Rabon Singh, lyngba ki khmat ka jingiohi bad jingsngewthuh jong u, u batai ia ki ha kine ki kyntien kumne- "Ha la i jait i jait, ne ha la i kpoh i kpoh, ki ju don la ki phan ki kyrpad, kiba ki buh ban long ki jingkyrshan ia kano kano ka khmat ba ki kwah ban shem jingbha jingroi ne jingkyrkhu eiei na ka ki jingphan kim long ki blei kiba kyrpang na ka Blei ki long kum ki dak jingkynmaw ban pan eiei na ka Blei, ban ioh jingbha eiei na kata ka mat bad ban long ka jingainguh na ka bynta kata, " 7

U Rabon Singh ha kane ka bynta u iaid ha ka lynti kaba dei haba u ong shai ba ki phan kim long ki blei , katba u P R T Gurdon, u nongwei ha kane ka ri, u da kdat noh bak na kane ka jingpyni u Rabon Kumta la pynthohbria ei khamakha ia ka rukom ngeit phan ngeit kyrpad u Khasi U Gurdon ha ka kot jong u *The Khasis* haba u pyrshang batai shaphang ki phan ki kyrpad, u ong ba kine ki kyrpad ki dei ki kynja blei-khun (godlings), u da kren kynnoh de ba ki Khasi ki mane ia ki ksuid ki khrei bad ia ki bun tylli ki blei Na ka bynta ban pynshisha shai kdar bad khlem da riej, ngan pynwan sha ka Khasi ia ki khyndiat ki bynta ba la sot na ka kot jong u kiba pynpaw ia katei ka rukom kren ne ai jingbatai jong u Ha ka liang ka rukom jingngeit bad jingmane Blei u khun Khasi, u Gurdon u shim syndon kat hauuh ban ong,

7 Ibid, Lynnong III, Page 1

"Ia ka niam Khasi lah ban batai ba ka dei ka niam mane suidiap (animism or spirit worship), lane haba ong da kumwei pat, ka niam kaba pynhun pynsngewbha ia ki suidiap babha ne basniew, ha ki katto katne ki khep, khamtam eh ha ki por shem jynjar "[8] U ong ruh ba ki "ki Khasi ki mane bun jait ki 'lei - shynrang bad ki 'leikynthei" [9]

Haba bishar pat ia ka jingthoh utei u nongthoh ha ka jingiadei bad ki phan ki kyrpad yn shem ba u ñiewtang kum u 'leimuluk, u 'leiumtong, u 'leilongspah, u ryngkew ne u basa shnong bad u phan kyrpad ba ki long ki "blei khun" kumjuh kum kine kiba la kdew [10]

Une u nongwei, imat u la kum iaid lait na ka jingbatai u Rabon Singh Kiba kum kine ki jingbatai, lada ai lad lane khlem da husiar bha, ki kylla long pynban ka bih ban pynjot ia ka rukom jingngeit babha kaba u Khasi u la da buh da ka hukum jong ka Blei hi U nongwei u dei tang u nongwei La u wad katno katno, la u pyrshang ban iit katno katno, la u ialeh shitom katno katno, un nym lah da lei lei ruh ban leit sha kaba jylliew tam bad ban sei sha lait ia kata kaba tynrai tam jong ka U Rabon, ha kaba shisha, ha ki kyntien kiba shai kum ka sngi, u kdew shai ban pyni ba ki phan ki kyrpad *kim* long ki blei, hynrei ki long ki *dak jingkynmaw*.

---

8 Gurdon, P R T *The Khasis* (1907), P 105
9 Ibid , P 116
10 Ibid, P 106 & 107

V

Ka Monotheism

Shuh shuh, lada kylli, kaba kumno kata ka jingngeit niam u Khasi ka long, u Rabon Singh u ai ka jubab ba ka "niam Khasi ka long ka niam kaba ki khun Khasi baroh ki juh tip bad juh ngeit ba ka long kaba la aiti *da u Blei* hi ha kita ki Hynniew trep ki Hynniew skum" 11 Ki kyntien 'da u Blei' ba la pyndonkam hangne, ki mut beit thik ia ka rukom jingngeit ba tynrai u khun Khasi Khara, ka dei kata ka jingngeit niam kaba tang ha uwei u Blei uba long u Nongbuh Nongthaw ia kiei kiei baroh U ong ba ka niam Khasi ka dei ka niam mane ha uwei u Blei, ym dei ar ne lai ne shibun ki blei (polytheism) U Rabon Singh, lah ban ong, u la iohi ba ha ka niam Khasi la don lypa ka syrngiew jong ka niam Khristan La u don bad im ha ka pyrem bad ka step jong ka niam Khristan, ki jingmut jingpyrkhat jong u ki la suh-thied bad ngam jylliew shaduh ba pei syndon ka phang sha ki sngi ka aiom ksiar ha kaba ka jingngeit ba tynrai u Khasi ka long tang ha uwei u Blei Kane ka dei ka *Monotheism* u Rabon Singh. Kane ka juh ka jingpyrkhat ka la pyrsad mynsiem ia u myllung jong ngi u Soso Tham ban pashat ha ngi ia kito ki kyntien. "Shiwa ban paw

---

11 Rabon Singh, *Kitab Niam Khein ki Khasi*, '*Ka* Jingiathuh Lamphrang page 11.

u ksuid u khrei/ Baroh ki mane ia u Blei' ia kiba la sct sha khmat ruh Namarkata, ka niam Khasi katba kum u Rabon Singh ka dei ka *Monotheism*-ka jingngeit wei-Blei

Ha ka jingiadei bad ka jinglong ba u Blei u dei ban long (divine essence), u Rabon u iathuh ba u Blei u long u *Kynrad Najrong Natbian* Ha ki kyntien jingduwai u nongkñia la shem kumne: ' Sngew ko Blei Trai kynrad na jrong na tbian " U Blei um lah ban long tang na jrong ne tang na tbian U dei ban long na baroh ar Ban shim ba u Blei u long tang na jrong, ka niam Khasi kan jin da la phai kylla sha ka *Deism* (ka jingngeit ba u Blei u long shabar na ka pyrthei bad kiei kiei) Ban shu shim pat ba u Blei u long tang na tbian kam iapher na ka Pantheism (ka jingngeit ba u Blei u ia long lang ha kiei kiei bad ka pyrthei) U Rabon Singh u shim beit ba u Blei u long na jrong na tbian Ha ki kyntien English, u Blei u long *Transcendental and Immanent* Kaba kum kane ka jingngeit ka ieng hapdeng ka *Deism* bad ka *Pantheism*, kumta la ju khot ia ka da ka kyrteng '*Theism*'

VI

Ka Kosmojeni (Cosmogeny) U Rabon Singh

Haduh katno ka saiñ pyrkhat u Rabon Singh ka khraw bad ka jylliew, lah ban iohi ha kane ka phang kaba long ka rukom pyrkhat shaphang ka jingsdang ne kata kaba ki ong ka jingpynlong ia ka pyrthei (origin or creation of the world) Kum ha u briew uba ka sap tipbriew tipblei ka la shong kyrnai bha, um shym la leh klet ia kane ka bynta jong ka jingiakren U sngewthuh shai kaba kumno ka long ka jingiadei hapdeng kiei kiei baroh kiba don ha kane ka jingpynlong bad u Blei Ki kyntien " hynrei em, kam long kumta, U Blei u nongbuh u nongthaw ia u khun bynriew shityllup ka pyrthei, u Blei uba synshar uba pynlong ia kiei kiei " 12 ki pynpaw ba u Blei u long da shisha u Nongbuh u Nongthaw bad u Nongthaw Nongbuh ia ka pyrthei bad kiei kiei baroh kiba don ha ka ki long ki jingthaw jong u Nongthaw Haba ma U, uba long tang ma U hi marwei, u long u Nongthaw, kiwei kiei kiei pat ki dem ban long ki jingthaw jong u Kane ka long ka jingiadei u Blei bad ka pyrthei Kane ka dei ka *Kosmojeni*, ka jingsdang ne ka jingpynlong ia ka pyrthei U Rabon Singh, ha kane ka liang, bad khlem da pynkhraw than ia u, u dei u *Cosmogonist*

---

12 Ibid, page 11,

Lada u Van den Ende u la hikai bad pynrung ha u Spinoza - uba la phet sha Netherlands ban lait na ka jingpynshitom beiñ-ia ki jingthoh jong u Geordano Bruno (u Italian Philosopher) bad jong u Descartes (u French Philosopher) kiba iathuh ba ka pyrthei ka dei ka jingpynlong, hynrei ym kumta ruh ia u Rabon Singh, namar ki nonghikai jong u kim ju pynrung hapoh jong u ia ka pyrkhat Khasi Ha ka por kaba kum kata, u Rabon Singh, lyngba ki bor bad ki sap ba la ai da u Nongthaw hi, u sei madan ia ka pyrkhat Khasi kaba pyniaryngkat kyrdan ia u bad u Geordano Bruno U Rabon Singh, khlem da tip ne pule ia ki jingthoh u Bruno, u la lah ban pei phang ba ka pyrthei bad kiei kiei ki dei ka *Nature Naturata*-ka jingpynlong u Blei Nangta shuh shuh u ong ba dei u Blei uba synshar ia kiei kiei baroh (God as the governor of the universe) Ia kaba la thaw ne pynlong uta u Nongthaw u da synshar ruh

VII

Ka Theodicy U Rabon Singh

Da kaba ong ba ka niam Khasi ka long 'ka Khein ka Bishar' ne 'ka niam Khein', u Rabon Singh u kwah ban tip ia ka tynrai kaba jylliew tam jong ka hok bad ka jingshisha. Kine ar-ka hok bad ka jingshisha-ki long kata ka jinglong tynrai ka niam Khasi Khnang ban pynshai ia kane ka phang, u Rabon Singh u pyniapher ia ka

niam na ki jinglehniam jingleh rukom bapaw tang shabar U Rabon u ong

Ia kaba shat ba khein, haba shem kano kano ka jingpang jingshitom, lane kano kano ba u briew u kylli da kaba shat ba khan, kum ia kata kim ju khot ka khein ka bishar, u briew u lah ban knia ia la ka met kum kaba taprwiang, ksan-rngiew ne on ksuid on khrei ia u long lyngkhuh u pakhuh u suidlum u suidwah baroh, ia kita kim ju khot ka khein ka bishar naba kita baroh ki jingleh kim long kiba dei ban ia kynduh ia ka jinglong tynrai ka niam ki long ki jingleh kiba tang na jrong na sla 13

Ka kheiñ ka bishar ha ka saiñ pyrkhat u Rabon ka long ban shem ia ka hok bad ka jingshisha Lada buh ia ka jingkylli hangno lah ban shem ia ka hok bad ka jingshisha, u Rabon un jin da la kmen eh bad khlem da pynlat ei ei ruh em ban ai ia ka jubab kaba ong ba ia ki lah ban shem ha u Blei hi Ban shem ia ki ha ka jingim u briew, donkam ban phai sha u Blei u Nongthaw u Nongbuh Ki jingjia basniew baroh kiba wan lynshop ha ka jingim, kum ka pang ka jhia, ka jynjar ka jyntrah, ka umspah umphew, kine baroh ki long namar ba u briew u la lyndet ia u Blei Balei sa mih ka on ksuid on khrei ka daw ka long ba u briew hi-u jingthaw jong u Blei-u la lyndet ia la u nongthaw Ha ka jingpeit bad jingiohi u Rabon Singh, ka jingsniew kaba khraw tam na ki

---

13 Ibid, Lynnong I, page 2

jingsniew baroh ha ka jingim u briew long kaba phai lyndet ia la u Nongthaw Ha ka por bashat pylleng ban wad ia ka daw, u nongshat nongkhein u ju kylli kumne ;

Ko lengsam khun ka Blei ko banang ko batip, ko baioh ka hukum ka kular na khmat ka Blei na ka ktien ka Blei, nga pynthiah nga pyndem ha ka diengshat ka diengkhein ba ngan kylli ngan bishar ia ka shitom ka lanot katne ba ka long ka jot ka sniew, nangno ka lynti jot, Trai Kynrad , pleng nga la lait nga la let ha phi hi ka Blei (u Blei) mo, la nga lait ha ka nguh ka dem ha u klong u skaw, ngan sa tai ha ban da pliah ka nia ka lynti mo Blei 14

Ha kane pat u Rabon Singh kum u riew pyrkhat u iakot tyrpeng bad uta u St Augustine-u stad pyrkhat ka Tagaste-u ba la ong ba ka jingsniew ba sniew tam dei kaba phai noh na u Blei (the worst evil is *Privatio Dei*, the turning away from God) Kumba u St Augustine, hadien ba u la sngewthuh ia ka *Privatio Dei*, kum ka jingsniew ba khraw tam jong u briew, hangta kein lah ban ong ba u la shem bad mad ia ka 'Nongbah u Blei' (The City of God) , kumta khlem da kah dum ei ei u Rabon Singh ruh kumjuh u la bam kwai ha 'Iing u Blei' namar ba u la shemphang ia ka 'phai lyndet ia bad na u Blei'.

---

14 Ibid, Lynnong XXIII, page 48

Bun ki stad pyrkhat jong kane ka juk niewshai ba mynta haba ki peit ki bishar ia ki bor jingsniew kiba pynsohsat ia ka jingim u briew ki kren kynnoh bad tei pop ha u Blei hi kum uba thaw ia kita ki jingsniew U Rabon Singh um dei uwei kum kita Ha u ka hok ka sah ka hok bad ka jingshisha ka sah ka jingshisha Barobor u ieng ha ka liang u Nongthaw ban pynksan ia u, da kaba phai sha ka longbriew manbriew, ban ong "Pleng nga la lait nga la let ha phi ka Blei mo" Ha u briew ka shong ka lait ka let, ka tam ka duna, ym ha u Blei Ha ka lynti ka jingim jong u briew ha ka pyrthei u hap ban da kamai ia ka hok bad ban shem ia ka jingshisha Kane ka dei ka *Theodicy* u Rabon Singh U pynskhem shuh shuh ia kane lyngba ki kyntien jingduwai, ba ka Blei kan map sngewsynei, kiba ong

> Te sngew ho Blei Trai Kynrad kumba nga la shem ia ka daw ba sngewsih ba bijar ma phi ka Blei ka Trai Kynrad, te ba nga la lait bi nga la let, nga u khun u ksiew namar kata ka lynti la im u siar u shan la im ka pop ka sang la ioh dong u ksu'd u khrei ka tyrut ka smer te Kynrad hajar nguh map sngewsynei [15]

---

15 Ibid P 49

VIII

Ka Eschatology

Ka jingiap u briew ha ka met kam dei kaba kut (terminus) jong ka jingim Ka pyrthei ha kaba ngi im ka long tang ka pyrthei shong basa shiphang sngi U briew kum u jingthaw jong u Blei u dei la kumno kumno ban leit phai pat sha ling u Blei Ki 29 tylli ki lynnong ha ka *Kitab Niam Khein ki Khasi* kim kren ei ei shaphang ka iing u Blei ne ka jingim lawei (future state of life) La kumta ruh u Rabon Singh, ha ka Lynnong II Kaba pynlong Suidnia, Iawbei bad Thawlang , bad ha ka Lynnong XVI Ka rukom thep Mawbah ne Pepbah , u la buh ia ki phngit jingpyrkhat kiba pynpaw ba ka mynsiem jong u briew ka dang im wat hadien ba u la iap, kata ka mynsiem ka leit sha kawei pat ka pyrthei ne ka jaka Ha ka thep mawbah ngi iohi ia ki kyntien kiba ong "Ko mei ko iaw, ko ñia ko ma, ko suidiap ka nongiap baroh shikhrum ka maw to khie to khie ba la wan u khun u ksiew hapoh ka niam ka rukom sngew ho' Kane ka long tang ka dak bapaw shabar, kaba ha ka jingmut ba sha lyndet pat ka thew ia ka jingim ha kawei pat ka jaka ha lyndet kane ka jingim Nalor kata ki kyntien - 'Ia kine lai ngut (Suidnia, Iawbei bad Thawlang) u kni ka kiaw bad u kthaw tymmen ki kwah ba kin long ki nongri nongsumar, ia la ka jaid, kumba ki la ri la sumar ha pyrthei ia la ki khun ki ksiew, kumta ruh ki kwah ba kin ri kin sumar na kawei pat ka pyrthei ia kiba im ruh ha pyrthei bad ia kiba

la iap ruh kiba la poi sha ki," 16 ki iathuh bad wanrah ha ngi ia ka tusbir jong kata ka pyrthei lawei bad ka mynsiem ba im junom (immortality of the soul) hangta

Kane ka jingpyrkhat u Rabon Singh kan ialam jingmut ia ngi ban pyrkhat ia ka jingthoh u Miner Raymond, u Professor ka Garrett Biblical Institute, Evanston, kaba ong kumne-"Philosophical speculations have in all the historic ages questioned it The idea is as universal as religion" 17 U Rabon Singh khlem da tih nia ne kylli ei ei shuh, u ngeit beit ba ka mynsiem u briew ka iai im sha ki bymjukut Ynda la wai ka jingim ha ka pyrthei shong bynda, ka bor jingmut dur ka iathuh ba, ka mynsiem u briew kan sa leit bam kwai ha ïing u Blei Kumta ha ka saiñ pyrkhat u Rabon Singh, ka jingiap kam long ka jingkut jong ka jingim, hynrei ha kawei pat ka liang, ka long ka jingsdang jong kawei pat ha kawei ka pyrthei sha lyndet

IX

Ka Jingpynkut

La u Rabon Singh u la khlad noh na kane ka pyrthei ha ka snem 1910, la u la jah noh na-

16 Ibid, Lynnong II, P 3
17 Miner Raymond *Systematic Theology* Vol II, Book Fifth, P 430,

pdeng ka pyrthei u Khasi mynta la kumba 70 snem ei ei, la ngim ioh shuh ia ka dur ka dar, ka rynieng ka ryniot ne ka ngoh ka ian jong u, hynrei kumba ong mano-re ka rngiew jong uno uno u briew u babha bahok bad bakhraw jinglong ka iaisah junom Da kaba bishar ia ki jingthoh jingtar jong u Rabon Singh, ka phalang ha ngi ia ka dur ka jingkhraw ka pyrkhat ka pyrdaiñ jong u Hangne ngan pynbud lem ia ki kyntien jong u Dr R S Lyngdoh kiba ong

Hangne ngi peit ngi bishar ia ka jingim jingman ka longbriew manbriew, ka pyrkhat pyrdain bad ki jingthoh jingtar jong u, ngi shem ba u Pahep Rabon Singh um long tang u nonghikai banang, u tymmen-Basan bahok, u Rang Khasi nylla bad u nongthoh bakhraw, hynrei u long ruh u Khraw pyrkhat Khraw jutang-u Lyngwiar Pyrkhat-jong ka jaid-bynriew Khasi Ka Khasi Literature, ki riti ki dustur bad ka pyrkhat Khasi ki la roi haduh katne mynta namar ba u la seng ia ka nongrim ha u mawsiang baskhem jong ka pyrkhat Khasi ".[18]

Ban shu iaroh haba um shym la long u ba dei, bad uba da dei hok shisha ban ioh ka jingiaroh, kata ka jingleh ka lah ban pynpaw pynban ia ka dur ka jinglong arsap jong u nongiaroh Ban shu pynkiew skong than pat ia uno uno u briew ka lah ban long, khamtam eh, ka jingma ia uta u ba pynkiew bad kumjuh ruh ia

---

18 Soso Tham Birth Centenary Celebration Page 40,

uta uba shah pynkiew Ai ba kin long kumta lada ki shonghok ban long Hynrei ym shym la don kano kano ka jingsngew sheptieng ka ban pynsngew syier mynsiem ia ki jingmut jong ngi lada ngin ong ba haba la thew tarajur bha ia ka jingim bad ka jingtrei u Rabon Singh yn shem ba ka Pansara ksiar ka jingim jong u ka khia katta katta , bad u long, namarkata, uba bit eh ban ioh ia ka nam kum 'u Kpa ka Pyrkhat Khasi'

LYNNONG 2

I

Ka Sot Ha Ka Niam Khasi

Kaei ka 'Sot' ha ka niam Khasi ? Ka long ka jingkylli kaba kham eh ban jubab bad kham shitom ban sngewthuh Hynrei ka long kawei na ki jinghikai ba tynrai ha ka niam u Hynñiew Trep Lada weng noh ia kane, ka niam Khasi kan shu long kaba 'kai'-ka bym don nongrim ha ei ha ei Ka long ruh kawei na ki bynta ba kongsan ha ka Theology Ha ka niam Khasi, ka Hok ka wan shuwa nangta bud sa ka Sot Ha kine ki sngi ka jingsngewthuh ki briew ka la long ba ka sot ka dei ka tien pynap jong ka hok Ha ka jingshisha baroh ar ki don la ki jingmut kiba khia katta katta Kine ar, ha ka niam u Khasi u Pnar, ki paw shai kdar kum ki jinglong ba tynrai bad ba janai jong u Blei. Ki long ki jinglong kiba dap pura ha u Blei Ka long-blei u Blei, lada khlem kine, kan long kaba

kaba ngim lah ban pyrkhat bad sngewthuh Ym lah ban pyniakhlad ia ki na ka longblei jong U. Kat kum ka jinghikai ka niam Khasi, ia ka Hok hap ban da kamai ban kynshew bun ia ka , bad ia ka sot pat dei ban da wad Baroh ar ki kylla long ki atiar kiba donbor bad ba donkam tam ha ka jingim jong u briew Katto ka la biang ia ka hok, yn tai beit hangne shaphang ka sot

Namarkata, kaei ka sot, bad kiei ki jinglong kiba don ha ka ? Kat kum ka jingbatai u Sib Charan ha ka *Niam ki Khasi-ka niam Tipblei Tipbriew*, ka sot, ha ka sur ba beit, ka dei ka Jingshisha Kane ka kyntien ka kit ha ka ia ki jingmut bapher lada yn bishar ia ka na la ki phang kiba iapher Une u nongthoh u la pynbynta ia ka sot ha ki lai tylli ki jinglong kat kumba ki paw ha ka Kita ki long

(1) ka 'sot' ka mut ka 'jingshisha' ne ia 'ki jingshisha' kiba ym lah long shisha da kumwei pat lano lano ruh, wat da duh noh ka pyrthei ruh Ka sot ne ka jingshisha ka long kata ka bym kylla da kumwei pat Nangta u ong ba ia kane ka kyntien la ju pyndonkam ia ka ha ka dur jong ka noun, ka verb, bad ka adverb Kata kaba kylla ne kaba lah ban kylla kam dei shuh ka sot Ha tynrai jong ka niam dei ban don ka Sot Ka Sot ka long kata kaba palat liam ia ki jingshisha baroh Ha ka pyrthei bad ha ka jingim kiei kiei ki lah ban kylla ne long da kumwei pat Ka Sot, ha ka jingmut bashisha, ka thew ia u Blei hi. Lah ban sngewthuh bad shemphang ia ka da

ka bor-sngewthuh jong u briew Shaphang kane u Sib Charan Roy u batai ba ka sot ka long ka jingshisha kaba ki da tip bad da sngewthuh ia ka

(2) Ka sot ka long ka jingshisha kaba la don naduh bymjukut bad ka ban don shaduh bymjukut bad, nalor kata, ka bym lah kylla ne pynkylla ne pynduh da kumno kumno ruh bad lano lano ruh Ka mut aiu haba ong 'naduh bymjukut' bad 'shaduh bymjukut' ? Hangno bad nangno ka jingsdang jong kata ka 'naduh bymjukut'? Hangno pat ka jingkut jong kata ka 'shaduh bymjukut' ? Hato ka por ka'n hap mo hapoh ka lyngwiar jong ka bymjukut (Eternity) ? La dei ban pynshai ia ka 'Sot' kat kum ki jubab ban mih na kitei ki jingkylli Ha kane ka pyrthei kiei kiei, ngi iohi, ki kylla-kim neh hajuh bad kim long kumjuh U briew hi ia uba la thaw kyrpang da u Blei u iai kylla Kaei ka daw Ka daw ka long ba kita kiei kiei ki shah buh pud da ka jaka (limited by space) bad da ka por (limited by time) Wat ia ka jingim u briew la buh pud da ka jaka bad ka por Ngi long ki mraw jong kitei ar Hynrei ha ka 'Sot' ym don u mawmer jong ka jingsdang ne u mawmer jong ka jingkut uba lah ban buh pud ia ka da ka por bad ka jaka (time and space) Da kumwei pat ka jaka bad ka por ki hap pynban hapoh jong ka Sot Dei na kane ka daw, ka niam Khasi ka hikai bad iathuh ba ka sot ka long ka jingshisha kaba la don naduh bymjukut bad ka ban don shaduh bymjukut Ki Jiw ruh ki don ia kane kajuh ka rukom pyrkhat. Ka Salm ka ong ba ka jingshi-

sha jong u Blei ka iaineh sha ki pateng baroh (Salm 100 3)

(3) Ka Sot ka dei kata 'kaba sakhi da lade ia lade' Kane ka kdew ba ka sot ka 'ia don lypa ha lade ia ka bor ba tynrai-ka bor ban sakhi da lade ia lade khlem da donkam shuh ia ka jingpynshisha da kiwei pat Ka iai ksan bad ka iai sah hi ka sot Ka Sot ka long, da kaba ianujor, kum ka Axiom ha ka Geometry ne ha ka Mathematics Lada ong ar bad ar ka dei ban long saw ym dei lai ne san Lada ong minus ar bad minus ar ka dei ban long minus saw, kam lah ban long saw (+4) ne minus lai ne minus san Ym lah ban kylla ne long da kumwei pat Ka pynshisha da lade ia lade hi La ki pher ki straight lines ne ki angle-lada shna kano kano ka Triangle kan mih, khlem da bakla eiei ruh em, tang 180 degree hi thik Kam lah ban long kumwei ka neh kumjuh bad ka sakhi hi da lade ia lade Ka Sot, namarkata, kum ka Mathematics ne ka Geometry ka long khlem-ka jaka (spaceless) bad khlem-ka-por (timeless) Ha khmat jong ka Sot ym don shuh kawei pat ka bor ha ka jingpynlong (Creation) kaba lah ban sakhi pyrshah bad pynkylla ia ka Lada sakhi pynksan ne pynrem ia ka ka sah hi ka sot, kam kylla, hynrei ka iai pynksan ialade

Ka jingngeit niam kaba khlem ka Sot kan long kaba 'Kai' ne kaba 'Lamler' Ka jingngeit-blei ha ka niam u Khasi ka long ia kaba ia tei bad pynskhem halor kane ka nongrim Bun bun ki symboh jingpyrkhat u Khasi ha ka jingia-

dei bad ka niam bad ha ki bynta ba iapher ka jingim kiba kren shaphang ka Sot, Katto katne ki nuksa ba la niewtang ha ka *Niam ki Khasi* ki long (i) Ym soi ban don Blei ar ne lai, kaba mut ka jingshisha ka long ba don tang uwei u Blei ia uba u Khasi u Pnar u ngeit bad u mane, (ii) Ym sot ba u Blei un ong kaba lieh ia kaba iong, ka jingmut jong ka ka long ba u Blei te da lei lei um lah ban bakla, katba u briew u lah ban bakla ki jingiohi ia ka balieh bad ka baiong, (iii) ym sot ba ka miet (kaba dum) kan long sngi (kaba shai), hangne ka sot ka paw ha ka dur ka aiñ jong ka jingpynlong Ka miet ka dei ban long kaba dum bad ka mynsngi ka dei ban long kaba shai-ki dei ban tyllun thik kumta Ym lah ba ka mynmiet kan long shai bad ka mynsngi kan long dum Ka Sot ka long kum ka aiñ ka bym lah ban kylla

U A A Hodge, uwei na ki Theologian, u ong ba ka Jingshisha ka long ka jinglong (attribute) ba dap jinai ha u Blei Ka Bible ka iathuh ba u Blei u long ka Jingshisha Ki nongpule, nga ngeit, kin sa ianujor ia kane la u Blei kat kum ka jinghikai ka niam Khasi u long ne em ka Sot Ki Jiw ki ju khot ia kane ka Jingshisha da ka kyrteng 'alethes' (Truth) Ka Alethes ka thew ia kata ka Jingshisha ka bym lah ban kylla Ka don ha u Blei bad ka mih na U Ka teh, ka pyniaid bad ialam ia u briew Ha kane ka liang ka Sot ruh ka teh, ka pyniaid bad ialam ia u khun Khasi.

Ha ka jingthoh u Rabon Singh la shem ba ka jingthmu ba kongsan ha ka Niam Kheiñ ne ka Kheiñ ka Bishar ka long ban wad ia ka jingbha, ka hok bad ka jingshisha, "Ia ka niam Khasi," ong u Rabon Singh, "la khot ka Niam Khein lane ka Khein ka Bishar namar ba ha ka don ka jingthmu u briew bad shem ia ka jingbha bad ka hok da ka jingkhein bad ka jingbishar ka ba dei, ka bym lah ban bakla lane ban long da kumwei pat, " Shuh shuh u pynshai bad pynskhem ban ong ba ka ktien "Khein Ksuid" ka mut kaba wad ban shem ia ka jingshisha, kaba dei, kaba khlem jingbakla Ka rukom pyrkhat, bangne, ka ia syriem shibun ia ka kyntien 'jingshisha' ha ka Theology ne ha ka Metaphysics. Ban shu lamphrang khyndiat ban pyni ba ka Sot ka long ka jinglong ba don ha u Blei, ki kyntien jingduwai jingphirat u Khasi-ban nguh ha khmat jong ka Blei bad ban da iam-ki long

Ko Blei Trai Kynrad,
Ngam lah shuh ia ka babuh,
Ka mei ka iaw,
U Nongkular u Nongbatai
U ban bah ia ka sang ia ka pap
U ban khala ia ka hok ia ka sot.

Hadien ba u briew u la ngam ha ka pap ka sang, ka hok bad ka sot ki la phet noh sha u Blei Ban ioh pat ia ka la donkam ia U ban khala sha u ynda u la phai khmat biang sha u Nongthaw.

Da kaba pynkut, ka Sot, namarkata, ka long ka jingshısha ka bym lah kylla, kaba la don naduh bymjukut bad ka ban don shaduh bymjukut bad kaba sakhı ıa lade da lade.

I I

U Bleı Ka Blei

Kawei na kı jıngkyllı ba la ju iakren hapdeng jong ngi kı Khası ka long 'kaeı ka jıngiapher hapdeng u Bleı bad ka Bleı, kıeı kı kam jong kı Bunsıen bunsıen ngı sngewthuh bakla ia ka jıngmut jong kıne ar-u Bleı bad ka Bleı Ka nıam Khası ka deı ka Nıam tıpbrıew tıpblei ne ka Nıam shongbrıew shongbleı Hadıen jong ka juk ka Krem Lamet krem latang haba u syıar uba la wan phaı na krem u la kylla long u Rangıarkhad u khun ka Bleı la ju tıp pat ıa ka N'am Khası da ka kyrteng 'ka Kheıñ ka Bıshar' U Rabon Sıngh ha ka kot jong u u khot ıa ka Nıam Khası da kyrteng ka Kheıñ ka Bıshar La ka long ha ki jıngthoh u Rabon Sıngh ne u Sıb Charan Roy ne kıweı kıweı, kı kyntıen 'u Bleı' kı paw ha kı Hato u Bleı bad ka Bleı kı long ki ki Ar ki blei kiba ıapher ? Ka jubab ka long em. U Khası, naduh mynno mynno, ha ka jınglong tynrai ka nıam, um ju ngeıt ha bad ia kı ar ne bun tyllı kı blei kiba iapher Ha tynrai eh jong ka don tang uwei u Bleı-u Nongbuh Nongthaw ne Nongthaw Nongbuh Dei ma uba thaw ıa ka pyrthei ka marıang bad ia kıei kıei kıba don ha ka Leit sha kı sngı jong ka sottı juk ne ka aıom

ksiar ha ka histori ka jingngeit niam u Khasi, ngi shem bad iohi tang ia une uwei u Blei, ym ar ne lai Dei ia une ba u Soso Tham ha ka poim 'Ki Symboh Ksiar' u ong kumne

Shuwa ban paw u ksuid u khrei,
Baroh ki mane ia u Blei — 1

Ka jingkylli, nangta pat, ka mih, da kumno ka kyntien 'ka Blei' ka wan mih ha ka jingngeit niam u Khasi Ban ai ka jubab halor kane ka jingkylli, u Dr Homiwell Lyngdoh, na kawei ka phang, u batai da kumne harum

Ki kheiñ ia une u Blei ba u long kum ka kmie ne ka iawbei, bad ki khot ia u kham bunsien 'ka Blei,' 'ka Blei ka Nonghukum,' 'ka Blei ka Nongsynshar,' lane 'ka Leisynshar' Ka daw, imat, ka long namar ba u Khasi u kheiñ jait na ka kynthei Ha u, ka kynthei ka long ka tynrai jong i jait i kur ha u ka long ka kmie kaba pun, kaba kha kaba aibuin aikah, ka ba thum kaba bah kaba ri kaba dub, bad kaba pynsan pynrangbah bad, ha u, ka long ka nonglum bad nongkynshew ia ka kamai ka kajih baroh, bad ka nongbat ia ka niam ka rukom baroh, ha la i kur i kur ha la i kpoh i kpoh bad ha la ka iing ka iing Te haba u Blei u long ka tynrai jong ka longbriew baroh kawei, ym dei ma-u, ha ka jingshisha, uba long Ka Blei ka Iawbei? 2

Wat lada u Dr Homiwell u pynkut da ka ba buh jingkylli, hynrei kaba shai kdar, u mut

hi ban ong ba ym don kano kano ka jingiapher hapdeng ka Blei bad u Blei Ki long tang ka kyrteng jong uta u Nongbuh Nongthaw Ka Blei ka mut hi ia u Blei Ki long tang u juh bad tang uwei-ym lah don ar ne lai ne saw ki blei Ha u Khasi, lah ban khot ia u Blei da kano kano ka kyrteng Hangne u Dr Homiwell u shim tang na ka liang ka niam khasi kum ka 'niam shikur shikur'

Ka phang kaba ar pat, na kaba la mih ka jingbatai ia katei ka jingkylli haneng, ka long kato ka bynta ia kaba la thoh da u H O Mawrie. Kum u riewpyrkhat, u H O Mawrie u ai ka jingbatai da kumne

Ka ktien 'Jehovah' jong ki Jiw, nangta 'Allah' jong ki Muslim bad 'God' ha ka ktien phareng ka mut 'u Blei' ha ka ktien Khasi Ha ba shu shim beit ia ka jingmut jong kitei ki ktien lah ban ong ba u Blei u long u shynrang Ka ktien 'Gender' ha ka phareng ka kdew ia ka jinglong kynthei ne shynrang bad haba shim tang ia kitei ki ktien lah ban pyrkhat ba dang don sa ka Blei kynthei hynrei ha u Khasi u Blei um don gender shuh lane ym don shuh ka jingiakren shaphang ka jinglong kynthei ne jinglong shynrang u Blei namar u la long naduh haduh bad na baroh ha baroh bad u dap lut ia ka bneng bad ka khyndew Na u kiei kiei baroh ki sdang, ha u ki long bad ha u kin kut bad namarkata lada ong 'u Blei' ruh ka bit hi bad lada ong 'ka Blei' ruh ka bit hi. [3]

Ka jingbatai ha neng jong u H. O Mawrie, ha ki laiñ pynkut khamtam, ka pynpaw ba ki Kyntien 'ka Blei' 'u Blei' ha ka jingngeit niam Khasi, kim don jingiapher ei ei Tangba une u nongthoh u rung sha ka jylli ka rukom bad dur jingbatai ne jingpyrkhat jong ka Theology

Namar ba ka jubab kan long kat kum na ka kot 'Ka Kitab Niam-Khein ki Khasi' da u Rabon Singh kan da la bha ruh ban phai sha bad tai ia ki jingthoh jong u U Rabon kum u nongprat lynti ba nyngkong eh ha ka lyngkha ba shrah jong ka pyrkhat Khasi, ha ka jingiohi jong u, u ong da kumne

Haba khmih ha ka niam Khein u khasi imat kumba ym don u Blei, hynrei tang kane ka Blei kaba paw ha ki kam baroh, hynrei em, kam long kumta, u Blei u nongbuh u nongthaw ia u khun bynriew, shityllup ka pyrthei, u Blei uba synshar, uba pynlong pynman ia kiei kiei baroh phin iohsngew ia u Lyngdoh ne ki rangbah kiba ju long ki nongkhein, ki ju sdang na ka jingtim kñia nyngkong ia u Blei u Trai Nongthaw jong ki, bad ki sa kylli ia la ka shitom haei ba ki lait ha ka blei, ka Iawbei lane u phan u kyrpad kumta kane ka Blei, ka long nongai hukum ia u khun bynriew, ka nongri ka nongsumar ia u khun bynriew naduh haduh-kumta kane ka khein u Khasi ka sahkut bunsien tang ha kane u Blei

Don haba dei ba dei kiba la shem suhsat than eh bad kane ka khein, katba ki nang khein nang lut ka spah ka phew nang sniew nang shitom, shu da ka palat ang suda shu da

ka lait kylla suda yn jer ia ka lait ruh ym lah shuh ba la sah khynnah ki ju ong to ia sngap noh katba mon u Blei 4

Hangne ruh, katba kum u Rabon Singh, ka Blei kam iapher na u Blei Ha ki kam ka jinglehniam baroh, la jong ka kur ka kpoh ne ka ling, u Khasi barobor u nam da bad ha ka kyrteng ka Blei Hynrei ha ki kam ka jingpynlong ia ka pyrthei, kaba buh bynriew bad thaw bynriew bad kaba sah khynnah u briew, u Khasi u mon eh ban khot da bad ha ka kyrteng u Blei ba u long ma u keiñ ka bor ba ha khlieh tam eh

Lyngkot bad khyndiat, phai pat sha ki kam jong u Blei bad ka Blei, kum ka jingkwah jong ka jingkylli Halor jong baroh kitei ki jingbatai haneng, kaba shynna bha ka long ba lada kine ki Ar-kyrteng 'ka Blei u Blei' ki long kajuh ne kumjuh , kumta ruh ki kam jong ki ki dei ban long mar kijuh ne kumjuh Ka long, lehse, ka jingsngewthuh bakla ban pyrkhat ba la da buh bynta kyrpang, ia ki kam u Blei da kaba pyniapher ne pynianujor, ong noh, na ki kam jong ka Blei Kaba kum kane ka sur jingpyrkhat ka mih tang lada ngi shim ia u Blei bad ka Blei kum ki ar kiei kiei kiba iapher bak-ly-bak Ka la ju long ka rukom bad jingngeit jong u Khasi ba ha ki niam ki rukom jong ka kur ka jait ne ka kpoh ka ling u kham jied bad sngewtynnad ban pyndonkam da ka kyntien 'ka Blei' , katba ha ka jingiadei pat bad ka jingpynlong, kaba thaw bynriew, buh bynriew ka sah khynnah u briew bad kiwei kiwei u ju pynleit da bad ha ka kyrteng 'u Blei' namar u long ka tynrai jong kiei kiei baroh

1 Soso Tham ' *Ki Sngi Barim u Hynniew Trep*
Lynnong 1 Dk 2
2 Dr H Lyngdoh , *Ka Niam Khasi*-
Lynnong 1 page 6
3 H O Mawrie *Ka Pyrkhat U Khasi*-
Lynnong 2 page 6
4 Rabon Singh *Ka Kitab Niam-Khein ki Khasi*
Ka jingiathuh Lamphrang, page ii

III

Ka Khyndai Pateng Niamra Bad Ka Mynsiem U Briew

Ka subjek ban tai hangne ka long beit tang shaphang ka Khyndai pateng ñiamra ha ka jingiadei bad ka mynsiem u briew La ju shem ha ki jingthoh shaphang ka niam khasi ia ki ar rukom ki jingbatai ne jinghikai kiba iathuh shai ba (1) ka mynsiem jong kito ki brew ki bym shym la kamai hok ha ka pyrthei kin leit sha Khyndai pateng ñiamra, bad (2) ka mynsiem jong kito ki briew ki bym lah ban leit sha iing u Blei ki shu kylla ksuid noh bad kiba kum kita ki sah noh ha kane ka pyrthei U Sib Charan Roy u ieng ha bad u pynksan ia katei ka nongrim jingbatai kaba nyngkong U Rabon Singh-u riew pyrkhat uba nyngkong ban thoh shaphang ka niam Khasi-la u batai bad kren shaphang ki ksuid ki khrei, pynban u sngap jar jar ha kane ka phang jingpyrkhat U Homiwell Lyngdoh pat u ieng ban pynksan, u da pdiang de artat, ia katei kaba ar U H O Mawrie ruh kumjuh u ïamir jingmut lang bad ka jingpyrkhat u Homi-wellL yngdoh

Nyngkong eh, ngin phai sha ka jingbatai katba kum ka jong u Rabon Singh Kum u nongprat lynti uba nyngkong eh ha kane ka phang, u Rabon Singh u shem ba ha ka jingngeit niam u Khasi ka don bad ka paw ruh ka jingngeit ha ki ksuid ki khrei kiba long ki synrum ba pynsniew dur ia ka niam Une u nongthoh u iohi ba don shibun bad bunjait ki ksuid ki khrei, kum u Syngkhong-kynta-maram, u Rih, u Trongbah u Rwaibah, ka Niangriang, ka Thapbalong, ka Puri bad kiwei kiwei Haba bishar na ka liang ka jaka ba ki shong, u shem ba don kiba shong ha suiñ, kiba shong hapoh khyndew bad kiba shong ha krem, ha lum bad ha khlaw Haba bishar pat na ka liang ka jinglong jong ki, u batai ba "na pdeng kine ki ksuid don kiba kham runar kiba juh kem rngiew ia ki briew ban ai jingpang jingshitom, don ruh kiwei pat kiba kham jemnud ki bym juh leh ei ei satia ia ki briew" Shuh shuh u iathuh ba don "kiwei kiwei ki ksuid kiba mih na ki briew ba ki da ri da buh kum ka Shwar ka Taro ka Skai ka Sabuit, ki ksuid briew suid kynsha "

Lada kylli nangno kine ki ksuid ki khrei ki mih, u Rabon Singh jar jar u sngap khlem da ai kano kano ka jubab Ha ka jingbatai jong u ia ka Shwar ka Taro, ka Skai ka Sabuit bad kiwei kiwei de u iathuh ba kine ki mih na ka dohnud u briew-kata ka mut na ka rukom jingngeit kaba bakla jong u Hynrei ha baroh shilynter ka jingbatai jong u ym lah ban iohi ba don ka jingkren ka ban iathuh ba ka mynsiem u briew uba

sniew ne bymman, ne u bym lah shuh ban leit sha Ïing u Blei hadien ba u la iap, ka kylla ksuid kylla khrei ne ba ka leit poi sha khyndai pateng ñiamra

Ka jingthoh u Homiwell Lyngdoh pat, ha kawei ka liang, ka pynpaw ba don (a) ki ksuid kiba la kylla na kito ki mynsiem ne snaiap jong ki briew ki bym shym la kamai ia ka hok ha ka pyrthei, (b) ki ksuid kiba la kylla na ki mynsiem ki briew ia kiba na ka bynta jong ki ka kur, na kano ma ka daw, kam shym la lah ban pyndep ïa ki niam ki rukom ka niam iap bad ïa ki shyieng jong ki kam pat leit thep sha ka Mawbah kaba long ka Mawniam Kine baroh ki shu kylla ksuid bad ki sah ha kane ka pyrthei U Homiwell Lyngdoh, imat, um iahap jingmut bad u Sib-Charan Roy uba pynkut nia syndon ban shim ba baroh ki mynsiem, haba shu kren kyllum, ki bym shym la kamai ia ka hok, kiba kamai pynban ia ka pap ka sang, kin poi sha khyndai pateng ñiamra Ban pyni ñia halor kane, u Homiwell Lyngdoh da kumne u batai "Don katto katne ha ka ri kiba ngeit ba ki mynsiem jong ki nongiap bymman ki leit lang sha kawei ka jaka kaba ki khot "Khyndai pateng Niamra," "Nurok Ka Ksew" lane 'Mynkoi u Jom" Na kine ki kyrteng ka paw ba kane ka jaka ka long ka thliew ne ka krem kaba dum bad kaba jylliew hadub khyndai pateng, ba ka long ka nurok ne ka dujok kaba shong ki ksew, lane ba ka long ka jaka kaba don ka umkoi ka jong u Jom " Ia kane u pynbud nia da kaba ong "Kane ka jingngeit kam ïahap bad ki rukom ba u Khasi u pyrkhat shaphang ki ksuid ki khrei ha kane ka pyr-

thei, bad ka long tang ka mangkariang ba la sa ha ka niam Khasi na ki paramarjan kiba don kum kata ka jingngeit ha ki niam jong ki "

Nangta pat, haba pule sa ia ka jingthoh u H O Mawrie ngi shem ia kajuh ka rukom jingbatai ka bym shym da iapher ei ei na ka jong u Homiwell Ha u ruh, kito ki mynsiem jong ki briew kiba la khlad na kane ka pyrthei bad ki bym lah ban leit sha Dwar ne sha Iing u Blei (la na kano kano ka daw) ki kylla long ki suidiap ne ki snaiap bad na pdeng jong ki don ki babha bad ki basniew

Ka jingeh kaba mih na kine ki ar tylli ki jingbatai kiba iapher bak ly bak bad kaba ia pyrshah kawei ia kawei pat ka long ia kano ngin shim ne pdiang kum ka badei bad kaba tynrai ha ka niam Khasi Lada ngi pdiang ia ka Khyndai pateng ñiamra ngi la dei ban iehnoh ia ka jingpyrkhat ba ka mynsiem ka kylla ksuid , bad lada ong ba ka jingkylla ksuid ka mynsiem hadien ka jingiap ka long kaba dei, kata la dei ban kyntait ia ka rukom pyrkhat shaphang ka khyndai pateng ñiamra Ne, lah mo ban shim ba baroh ar ki long kiba dei ?

LYNNONG 3

I

Ka Thymmei Ka Jingsniew
Ha ki *Sngi barim u Hynniew Trep*

Shibynta na ka phang pdeng jong "*Ki sngi barim u Hynniew trep*" ka long shaphang ka pap ka sang bad ka bor ka jingsniew Hangno lah

ban shem ia ka thymmei ka jingsniew, haei ka tyllong ne ka jingsdang jong ka? Lada phai sha ka histori ka jingngeit niam u Khasi, la iathuh ba u lyoh jong ka pap ka sang u sdang ban krei suki pa suki naduh ki por ka Diengiei, hadien ba u Sohpetbneng jong ka hok u la dkut noh Hangno hangno haba don ka jingim u briew, hangta ruh ka don ka jingbha bad ka jingsniew Haba kumta, ka Diengiei ka long mo ka thymmei jong ka pap ka sang ha ka jingim u Hynniew Trep? Ki khana pateng jong u Barim ia kiba u Soso Tham u la tip bha ki la long khlem pep ka nongrim jong kane ka jingpyikhat jong u Nalor kata, imat don ka syrwet kaba pyni ba ka Paradise Lost jong u Milton ruh ka la pyrsad mynsiem jur ha une u myllung jong ngi Hynrei ha kane ka phang jingiakren kaba dei bån tai hangne, don ka jingiapher kaba khraw, lada ngi bishar bniah, hapdeng ki thymmei jingsniew katba kum u Milton bad katba kum u Soso Tham

Ka tynrai ka jingsniew ha u Milton ka long ia kaba la pynshong nongrim ha ka jingngeit ka niam Khristan kat kum ka Jingthoh Bakhuid (Bible), hynrei ka thymmei ka jingsniew ha *Ki Sngi barim u Hynniew Trep* ka long katba kum ka jingngeit bad jingbatai ka niam u Hynniew trep Nga iehnoh ha ki nongpule ruh ba kin iai tih, kin iai bishar, la ka long da kaba ia nujor pyniasriem ne pyniapher, ia kane ka bynta.

Ki khana shaphang u Sohpetbneng bad ka Diengiei ki long tang ki pharshi niam kiba la wan mih paw ha ka dur ki khana pateng. Kaba

nyngkong ka ïeng ha ka jaka jong ka hok kaba pynshai ia ka longbynriew manbynriew ha kane ka pyrthei sngi Katei kaba ar pat ka ieng ha ka jaka ka pap kaba kah dum ia ka pyrthei longbriew-manbriew, longrynieng u khun Khasi. Hangno sha lah ban shem ia ka tynrai ba jylliew tam jong ka jingsniew na kaba la mih la kyrsoi kiwei pat ki jaid jingsniew ba har rukom ? Dei kita ki jingsniew - la kum ki tnat ka diengiei - kiba la kah dum ïa ka jingim u briew shimet shimet, ia ka imlang ka sahlang, ïa ka saiñ hima sima, ïa ka synshar ka khadar, ia ka saiñ pyrthei bad jyndei eh ia ka niam ka jingngeit blei u Khasi

U Soso Tham ia uba la khot ïeit (da u R R Thomas) da ka kyrteng "Syiem myllung"* ka ri jong ngi, u la ai ka jubab shaphang ka thymmei ka jingsniew lyngba ki kyntien

(Kumta ka pap ka thaw thynriew,
Hangno ba don ka dohnud briew,)

Ka pap ha kine ki laiñ poetry haneng ka mut ia ka jingsniew kaba ka thymmei jong ka long ka dohnud u briew Ka pap, ha u Soso Tham, ka kynthup lut ia ki jingsniew baroh , lait noh, lehse, sa tang kito kiba mih hi na ka pyrthei ka mariang ne na kiwei ki jaid mrad. Ka kam u nongshohnoh ne u nongpyniap briew kadei ka pap bad ka sang , hynrei ka jingpyniap

*"The whole Khasi race today should be grateful to the author who, in my opinion is the poet-laureate of the Khasis" (*Ki Sngi Barim U Hynniew Trep*, Opinion, page XVIII),

briew da uno uno u mrad kam lah long ka pap. Ka dohnud u briew, namarkata, ka long ka pyrthei shong pdeng jong ka jingbha ne ka jingsniew

Ka khana pharshi shaphang ka jingiashad sngewbha ka Sngi bad u Bnai shipara, hangta ha ka lympung shad u khun bynriew, bad ka jingphet iamrem jong ka Sngi sha krem Lamet Latang ka wallam ha ngi ia ka dur ka thymmei ka jingsniew Namar ba ka pap ba la pun lypa da u khunbynriew ka la shong pohsah ha ka dohnud jong u, kumta ruh u iohi ia ka ha kiwei de Thik ka long kumba u briew badeng jit-iong u peit ia ka kynroh balieh sada bha u iohi ba ka long kaba iong Ka kynroh ha la ka jinglong kam iong, hynrei dei uta uba deng ia ka jit-iong ha lade U B C Jyrwa, u myllung ba mynta, u batai ha ka poem "U Klew" da kaba thir nia bad pynkut ha kajuh ka sur kren, "shaphang kumno wan jia ba krei ka sang ka ma" 1 ban pyni ba ka thymmei jong ka sang ka ma dei ka dohnud ba awria jong u Klew - u tnga jong ka Sngi U Dr Hamlet Bareh ha ka "Foreword" jong u ia ka Kot *Na Pongshai ki puramit* u ong da kumne "Modern poets have not yet found it feasible to abandon the lines in modern poetry set down by U Soso Tham, the greatest of the Khasi poets three decades ago. It is on the background he has laid down, that they persist to probe into the origin of evil and sin according to a Khasi conception and mode of thinking "2 Kat kum kane ka jing-

1 *Na Pongshai ki Puramit*, *Lynnong* 1, page 1
2 Ibid

batai la shem ba u Soso Tham u long u khlur ba lam lynti ban plaid ia kane ka phang

Shaphang ka jingsdang jong ka pap ka sang, U Soso Tham ha ka nongrim jong ki khana pateng u pynshai ba

Ki ktien pharshi bun jaid ki kren
"Nangne" ki ong, "u mih u thlen",
"Ka pap ka sang," nangno ka shlei ?
"Nangne," ki ong, "na Lum Diengiei";

Runar ruser, uwei haei -
Shuwa ban tap ki Tnat Diengiei ,
U Lyoh na jngai suki suki,
U krei haduh ban dum ka Sngi ,
Na khlieh ki Lum sawdong pyrthei,
Na pdeng u briew la jah u Blei

Mano ba don ha Lum Diengiei ha kata ka por ? Ka Diengiei ne u Lum kim bha lane kim sniew ha lade hi Ka ktien pharshi u Diengiei ka iathuh ha ngi ia ka dohnud u briew kum ka tyllong ka jingsniew Ka daw tynrai jong ka ka long ba "na pdeng u briew la jah u Blei" Balei pat u Blei u jah napdeng u briew ? Ka jubab ka long ba u briew hi u la lyndet noh ia la u Nongthaw U briew "ha uba shong ka Mon ba sbun" u lah eh ban kylla U babha u lah ban kylla sniew bad u basniew ban kylla bha Hynrei ka thymmei ka jingsniew, haba kren kyllum, ka paw ha ka dur ka pharshi ka Diengiei Kano kano kaba sniew ka lah da kaba suk ban pynjngut, ban kah dum bad pynkulmar ia ka shonglang sahlang. Kum

ba u thning ka jingbha bad ka hok um long u Sohpetbneng, kumta ruh u thning ka jingsniew bad ka pap ka sang um long ka Dienglei U thning ka jingsniew u ioh jaka barobor ban speh lung, ban mer bad ban long tnat dei ha ka dohnud briew Dei ka dohnud kaba pun ha lade ia kiei kiei kiba bha tam ba u briew u lah ban leh kiba pynkup ha u ia ka dur jong ka hok Dei hapoh jong ka ruh la pun ia ki jingmut jingpyrkhat ba shyrkhei tam ha u lah ban leh Ha ka jingiohi u Soso Tham, katno ka longbriew manbriew bad ka shonglang sahlang ka kulmar bad ka kylla sn'ewdur ei tang namar kiei kiei kiba kyrsoi na ka dohnud

Ka pyrthei shimet, ka pyrthei longiing longsein, ka pyrthei longkur longjaid, ka pyrthei longlang bad ka sain sima ki kulmar namar ka dohnud u briew Ka jingbatai u H O Mawrie ruh ka iahap dur bha bad ka jingiohi u Soso Tham U H O Mawrie u ong "Haba pyrkhat bad pynshong nia bha ia kiei kiei baroh u briew u long u jingthaw uba da eh shisha ban buh dor lane ban sngewthuh ia u, Haba u leh ksuid ia lade wow ka jingtriem bad jingshyrkhei jong u, haba u leh tipbriew tipblei pat wow ka jingbhabriew jong u Haba u mon ban kylla niangniuh bad haba u mon u kylla thapbalieh ka long kat kum ka Ain jong ka Mariang hynrei u briew kat kum ka mon jongu" [3] U Soso Tham, haba u

---

3 H O. Mawrie, *Hei ! Nga bat ho ia ka Nia*, page 195, 196

duriap ban pyrkhat ïa ka jingshyrkhei bad jingtriem ka dohnud briew, da kumne u kylli .

Ju don ki thwei baïong bangiew
Nalor ki jong ka dohnud briew ?

Ki ñiamra baiong ka duriaw bah kim ia kot trai, haba ianujor, bad ka jingjylliew ki thwei bangiew ka dohnud u briew Lada ailad, ym don jingkut ia ka jingsniew ban suhthied jylliew Hangno shuh ka kharaï ba jylliew jong ka riat Mawiew bym lah pyndap khyndew haba ia pyrshang bad kita ki kharai bym lah batai ka dohnud u briew Hapoh jong ka u pyrkhat, u puson bad u buhrieh ia kiei kiei kiba sniew tam Teng teng u paw shabar ha ka dur angel, hynrei ym lah ban batai aiu shapoh u mut u thew Ka dohnud ka man long kum ka shlem saiñ tiar saiñ tar Halor kane u Myllung u ong

Kumne ka long ka Dur u briew
Ynda na u 'la her ka rngiew' ,
Ki tiar baroh u thaw biang biang,
Khlem riew tyrnem halor u rniang ;
Ju don u ksuid u khohtympan,
Nalor u briew ba ïaid kuman ?

Jingmut runar bym lah niew tang ;
Hapoh jongu nangta ki lang ,
Kine baroh shisha 'ki blei',

Ka dohnud u briew, kum ka thymmeï ka jingsniew, ka kup bunsien da ka tapmoh lieh ba

pynıtynnad shabar katba hapoh ka buhrieh ia ka shurı ba nep kaba thap ban pynsnıew, ban pynjot bad pynıap Bunsıen bunsıen ka long ruh kum u surı kup snıeh langbrot uba thmu ba

Ynda u long u Khla ka Dngıem,
Hadıen un leh kı kam ba trıem

Ynda u brıew u long u Ksuıd,
Ka snam jong u nangta kan tuid ,
Kı Nıa un seı ban shoh tyndep ,
Ka Le'lıeh saw kan thaba lep ,
U Pyrthat ruh ban pyntyrsaın,
Un sam shaduh kı Mat kı Paın

Nangta pat, kat kum u Soso Tham, ka dohnud u brıew ka ju kup de ıa ka jaıñkup lıeh jong ka jıngshukor bad ka jıngarsap, bad ıa kane u la buh ha kı kyntien

Nangta kı ong, "Ka Rıat Mawıew-
Bam-don-ba-lah-pyndap-khyndew" .
U brıew ba nang kumno ban kun,

Ynda u jıngı sawdong pyrtheı,
Kumne u ngam shapoh kı Thwei '
Ka khmat bhabrıew baroh ka dum,

Ka Bhor hala, mep mep ka jwat,
Ka Snoh-hapıew ka lıp nıuhmat ,

U briew u long u jıngthaw uba don ka mon ba laıtluıd. Kane ka mon ba laıtluıd ka paw ha

u Soso Tham kum 'ka mon ba sbun' U St Augustine, uwei na ki khraw pyrkhat ka niam Khristan, haba u batai shaphang ka bor ka jingsniew bad ka thymmei jong ka, u iathuh ba ka jingsniew (evil) ha u briew ka kyrsoi na ka mon jong u-kata ka mon ba tor ba shong per 4 Hynrei ngin ym sngew pher ei ei ban tip ba une u riewstad u la pynshong nongrim ia la ka jingbatai ha ka Jingthoh Bakhuid ha la ka jingngeit kum u Khristan Ha u ka jingsniew ne ka pop ka rieh ha ka dohnud u Adam (u briew) 5 U H. O Mawrie ruh ha ka bynta ba la kdew shaneng u batai ha kajuh ka rukom U Soso Tham beit beit u mut ban kdew ia kane haba u pynsawa.

U briew ba nang kumno ban kun
Ha uba shong ka mon ba sbun

Dei kane ka mon ba sbun kaba bunsien bunsien ka ailad ia ka jingsniew ban shongkulai ha ka jingim u briew Ka dei ka mon ba kynriang bad ba shong kynrong ka bym don ka nongrim baskhem ha ka. U briew ba la duh noh ia ka mon babha um iapher eiei na u phlang ia uba la beh bad la pynkhih da ka lyer kat shaba ka mon, ba kumta u Soso Tham u ong.

---

4 B H G Fuller. *A History of philosophy*, Contents I, chap xxiii, Page 356
5. *Bible* Genesis Lynnong 3, Rom 5.12.

Ha u kin paw ki Pakhaslew
Ba beh ka lyer ha Riat Mawiew

Wei ba ka mon babha ka la duh, ka dohnud u briew ka la kylla long ka jaka synshar jong ka jingsniew. Kan long, khlem pep, 'ka krem balong' ba la pyndap hangta da 'ka lyer baroh ka sma seiniong' Hangta ki jait jingsniew ba har rukom ki pdem pylleng, ki kharoi bad ki jyllei ban krih sha ka pyrthei ki ksuid ki khrei, ki thlen bad ki bseiñ- seiñiong, seiñher, seiñdingbad kiwei kiwei ki jingsniew bym lah batai ne jer Kine baroh ki paw ha la ki dur bapher bapher jong ki Ha kiwei pat ki kyntien, lah ban ong ba kine ki long 'ki blei' jong ka jingim u briew Ha ka jingpeit bad jingiohi u Myllung, da kumne u kren

Kumba hapoh ka krem baiong
Ka Lyer baroh ka sma Seiniong ,

Jingmut runar bym lah niewtang
Hapoh jong u nangta ki lang
Kine baroh shisha 'ki blei'

Ba ka dohnud u briew ka long shisha ka thymmei ka jingsniew, u myllung u wanrah ia kawei pat ka dur Ka dohnud ka long ka lympung shong dorbar jong ki laiphew jait ki ksuid ki khrei kiba triem bad ba shyrkhei Ia baroh ki plan, ki jingmut jingpyrkhat basniew bad bangiew bad ia ki kam jong ki la rai hangta ha ka dorbar da kumno ban pyntrei kam ia ki, la ha ka jingim ba shimet ne ha ka imlang ka sahlang

ne ha ka saiñ hima sima ne ha ka saiñ pyrthei ne wat ha ka niam ruh Ia kane pat u myllung u kynud sur

Kumba u Kber ba her ha suin,
U mih na Thliew ba shong u Kruin ,
Ne kum u Kyieng, u Ksuid u Khrei,
Na ka u krih sawdong pyrthei
Hangno ju don burom surom-
Hapoh ka Miet Pandemonium

Ka jingmut basniew jong u briew, lyngba ka jingmutdur u myllung, ka long 'ka thwei baiong bangiew' lada ia nujor bad ka jingjylliew jong ka Ym lah ban ngam ne pyrkhat ban sam lyngba ia ki jingmut jong ka haduh ban da shem trai ia ka Haba ia nujor pat bad ka jaka, ka long ka 'krem baiong' ha kaba shong u ksuid u khrei, u khla u thlen, ki seiñiong, seiñher bad seiñding Haba ianujor bad ka jaka shong dorbar, ka long ka 'pandemonium' ban ia tainia bad ban ai rai halor ki jingthmu ki ban sa pyntrei kam

Kawei na ki jingsniew kaba mih na ka dohnud u briew ka long ka jingkwah lalot kaba kup ia ka dur 'u sniang' uba ka pdok jong u kam ju kdang Kumne keiñ u briew u sa iap bieit ia ka 'lei bhabriew, ia u sbai rupa, ia ka 'lei tyngka bad kiwei kiwei Na ka sa mih ka thok kaba thew ban thom jubor ia ka hok haba ki nia kyllaiñ jong ka ki tap matlah ia kiwei, da ka phlan duman, ban ong ka ksiar ia u ksaiñ bad u ksaiñ ia ka ksiar. Na ka ruh ka mih ka bishni pihuiñ

kaba bam duh, kum ka sarang, ia ka longbriew manbriew la jong bad kaba kwah pynsniew ei ia kiwei de

Halor baroh ki jingpyni ba la tai haneng, lah ban pynkut nia lem bad u myllung da kaba sei biang ia ki kyntien

Kumta ka Pap ka thaw thynriew,
Hangno ba don ka dohnud briew
La raid ka Bha, radbah ka Sniew
La khein ka Ain u Blei u Briew

Ka jingbatai ban pynshai ia kane ka phang kan ym biang satia lada ngi la iaid lait noh ia ki kyntien jingpynshai jong u myllung Lada donkam ia ka jingshisha bad jingpynskhem shuh shuh halor ki nia ba la pyni bad dep thir haneng, la sngew donkam bad dei bah pynsabut da kaba buh beit thik, kumba ki long, ia ki kyntien jong u kiba ong

Ban mih kane ka Tusbir te ngam shym pep ban kdew khamtam ba "Ka Pap ka long ka khein burom ia kano kano ka Ri" Nga la pyrta jam , bad ngam shym tyngkai Nga la thoh katba nga lah da ka khmut u Diamond bad u Khulom nar "Ka jingshai ka wan bad ka jingdum ruh" Ka Diengiei ka la tap "Ka dohnud ka long kaba shukor tam bad kaba runar doh satar, uei uba lah ban ithuh ia ka "6

---

6 *Ki Sngi barim u Hynniew Trep*, "Jingpynshai," p xvi.

II

Ka Snap Saiñ Pyrthei U Soso Tham Ha

Ki Sngi Barim u Hynniew Trep

Kumno hyndai ki kni ki kpa
Ki sain pyrthei, ki seng hima-

Ka bynta ban tai hangne ka long shaphang ka snap saiñ pyrthei katba bad kumba ka paw ha *Ki Sngi Barim u Hynniew Trep* Ki sngi barim ki la long, ha u myllung kawei ka tusbir bym lah pyndam ha kaba ka jaid bynriew ka la pynpaw ia ka dak jong ka jinglong bakhuid, bahok, ba tipbriew tipblei bad ba don ka bor sngewthuh ha ka liang ka saiñ hima sima bad ha ka saiñ pyrthei de U Dr Homiwell Lyngdoh ruh u ia bynrap ktien bad kane haba u wad bad u iit ia ka thymmei ri u Hynñiew Trep, da kaba ia kyrshan lem ban ong

Haba nga pule ia ki poetry "Hynniew Trep" ba thoh u Bah Soso Tham, ka rngiew jongnga ka rngai sha ki mynhajar snem kiba la leit noh bad kiba la jah noh ryngkat bad ki longshuwa manshuwa jong u khun Khasi u Khun Khara , bad ka longbriew jong nga ka ieng kyndeh shadem ha shen Balei ? Namar ha kine ki jingruwai don ki dak ki shin bad ki jingkem ki jinglar kiba kdew ba u Khasi hyndai u dei ban long na ka jait bynriew kaba la don ka dohnud tip Blei ka buit tip briew bad ka khlieh sain pyrthei [1]

1 *Ki Sngi Barim u Hynniew Trep* "Ka Thymmei Ri u Hynniew Trep," page 1

Kumba paw ha u Soso Tham, ka saiñ pyrthei u Khasi ka long ia kaba la pynshong nongrim ha ka saiñ hima sima Ia ka saiñ hima sima pat la pynshong nongrim halor jong ka niam bad ia ka niam pat ha ka Jutang-kata ka jingiateh ia ka jingiadei u Hynñiew Trep bad la u Nongthaw Kaei kane ka saiñ pyrthei u Barim ? Lah ban jubab ba ka saiñ pyrthei ka long ka atiar da kaba yn tei bad ialam ia ka Ri bad ka jait bynriew

Kawei pat ka jingkylli kaba mih hangne ka long balei ba la da donkam ia u myllung ka Ri ban kren eiei halor kane ka phang Lada yn ia bishar bniah ia kane, imat don ha lyndet jong ki jingpuson bad jingiohi jong u ki symboh jingpyrkhat kiba lah ban pashat ha' ngi kaei kata ka jingthmu ba u kwah ban pynpaw U Barim, kat kum u Soso Tham, u pyntyllun ia ka saiñ pyrthei jong u ha ka jylli jong ka Hok bad ka Jingshisha bad dei na kata ka daw ka "synshar ka suk ka saiñ kylleng" La nang pynshai ia kane da u hi ha ki kyntien

Lada "ka Hok ka kyntiew ia kano kano ka jait bynriew," lehse dei kane ka Kmie ki Jingshisha pynban kaba la tyngshain khrek ha ka shaiong baroh, bad ka la ri ia ngi kiba tang shitroh, ha ki jingiaidwir hyndai kum "ka jaid bynriew ba kyrpang" 2

---

2 "Ka Jingpynshai," page xiv pp 3.

Kajuh ka rukom pyrkhat ka wan mih paw ha ka jingthoh jong u Hughlet Warjri haba u iathuh ba u Soso Tham "u la iohi ia kata ka pyrthei barim ba ka phyrnai da ka hok, ka burom bad ka jingshisha" 3

Sa kawei pat ka jingkylli hato ka saiñ pyrthei u Khasi ka la don mo ha ki sngi u Sohpetbneng-ha ki sngi ka Aiom Ksiar ? Lehse ka long kaba da eh ban jubab ia kane Da kaba phai sha ka jingthoh u H O Mawrie uba, shaphang kane, la ring nia ban ong ba ka saiñ hima bad ka saiñ pyrthei ki long ki ar kiei kiei kiba la wan mih hadien Ka synshar syiem lei lei ka long kaba dang shu mih shen 4 Ha ki khmat u Soso Tham kam pher eiei la ka don ne kam don ha kata ka juk Um don eiei ban kren halor kane Baroh ka por ka barim ka long kata kaba la leit noh Beit u iohi bad u kren ia ka saiñ pyrthei ha ki sngi u Barim ba ka long ka lynti jong ka Hok bad ka Jingshisha Ka saiñ pyrthei ka ia iaid ryngkat ryngkat bad ka saiñ hima Hangta haba haba don ka saiñ pyrthei hangta ruh ka saiñ hima sima ka don

Ha u myllung ka saiñ pyrthei, kumba ka la long ha ki sngi u Barim, ka don ar tylli ki kamram ba kongsan tam ba ka dei ban leh, khlem

---

3 *U Soso Tham bad ki Jingtrei jong u* page 39.
4 H O Mawrie . *Ka Pyrkhat u Khasi*

da pep, na ka bynta la ka Ri bad ka jaitbynriew. Ha kita ar kein, u iohi, ka shong ka iap ka im, ka jirgieng bad ka jingkyllon jong ka jaitbynriew. Kita ki kam ki long (i) ban sharai ia u Khun u Hajar babieit na ki suri bad (ii) ban niah ia ki shaba khani lung u phlang 5 Kita baroh kiba don ha ka sain pyrthei- "ki Syiem bad kiba Khraw"- ki dei da shisha bad la kumno kumno, ban nang ia kine ar ki kam bad ban da kit iapar ia ki ha la ki tyrpeng

Da ka jingmanroi jong ka pap ka sang naduh ki sngi ka Diengiei ter ter haduh ki sngi ka Krem Lamet Latang bad haduh ka por jong u hi, la don ka jingkylla, u myllung u iohi, ha ka saiñ pyrthei u Khun Khasi Ka sniew ka smeh, ka sang ka ma ki sdang ban roi ha ka imlang ka sahlang Ka synshar ka khadar kam iaid beit iaid ryntih shuh kumba ka ia ju lòng bad kumba ka dei ruh ban long Ki jingkulmar bad ki jingeh ki sdang ban man khraw Ka shongsuk shongsaiñ ka ia nang phet sha jngai Ka jingsheptieng ka sdang ban synshar ia ka longbriew manbriew Ka jingbymsngewskhem jong ka jingim ka paw hangta U myllung haba u peit ia ki aiom ka jingkylla, ha ka liang ka saiñ pyrthei, u shem ba i

Long Syiem ka Dum, synshar ka Bieit,
Ka long Raiot ka Tieng ka Smieit.
La kie ka Sbur, u sah u Maw,
Nangduh nangjot ki shnong ki thaw,

5, "Ka Jingpynshai," page xvii. pp 2.

Ka Duk, ka Thngan, Shitom, Kordit,
Ka Raibi ruh-baroh ki kjit.

Lyngba kitei ki laiñ jingrwai jong u, da ka bor jingbishar, ngi shem ba wat haduh mynta ruh kawei na ki jingiaksaid jong ka saiñ pyrthei bad ki bor synshar khadar ka long ban rat dyngkhong ia ka Jingbieit, ka Jingthngan ne Jingkyrduh bad ka Jingpang Jingshitom kine ki long ki jingsniew (evils) ba ratbah ha ka imlang ka sahlang Katno eh lei lada dei ban ñiah ia u Khun u Hajar sha ba lung u phlang, la donkam namarkata ia ka saiñ pyrthei, ia ki Syiem bad kiba Khraw, ban ialeh tyngeh ban jop ia kine lai Kine baroh, nalor kiwei kiwei de, ki paw bha ha ka lynnong "U Lyoh"

Ha kane kajuh ka lynnong u Soso Tham u batai shuh shuh sa ia kawei pat ka jaid jingsniew kaba kham shyrkhei kaba long u diengpyngkiang, ka jingpynwit, ia ka jingroi, jingnangkiew bad jingmanbha ka imlang sahlang, ha ka saiñ pyrthei Kata ka jingsniew ka long "ka Lei Bhabriew bad u Sbai Rupa" kiba iai pynshohbieit ia u bieit u stad, ia u rit u khraw, ia u duk u riewspah bad ia u mraw u shakri haduh u syiem u patsha Tang ban ioh ia ka Lei Bhabriew, tang ban pynhun ia la ka pdok, tang ban sieb u saipan bad khlem da salia shuh ia ka sang ka ma ia kiba u khun bynriew u la nang ban leh, u myllung shaphang kane u kren ba.

Kumta ki suh ki nia kyllain,
Kano ka ksiar uno u ksain

Ka Lei Bhabriew ba la la jer haneng ka dei ka tyngka (u sbai rupa) jong ka juk ba mynta Baroh baroh, ym lah lait, ki iap bieit ia ka Don ha ka ka bor kaba khlaiñ katta katta Ha kine ki sngi lei lei, la phawer lypa da u myllung, kane ka Lei Bhabriew ka la kiew tyngkong ban iuh kjat syndon haduh ki jaka ba jrong tam jong ka saiñ pyrthei hi Ia kane u myllung u pynsawa ha ki kyntien

Synshar, Bishar, Rangbah, Saidthma,
U sur matlah u Sbai Rupa

Bishar ia kane Ka mut aiu hangne, haba ong 'synshar,' 'rangbah saidthma' bad 'sur matlah da u 'sbai rupa' Hangno uta u pat hati, la u khlaiñ bor katno katno, u ban lah shan hakhmat ka Lei Bhabriew Wat lada u Soso Tham u la im ha ka por ka jingsynshar ki Phareng, hynrei khlem da aitatien eiei u la iohi lypa ia kata kaba ngi ong ha kine ki sngi 'ka bamsap.' Kane ka jyllei bha ha kine ki sngi ba mynta Hato don jingshisha hangne ba imat da kitei ki laiñ u myllung ka Ri la jong u mut ban kdew kti ia kata ka 'bamsap ha ki jaka ba halor (corruption in high positions) ? Da peit khai ia kane Dei hangne ruh ba la iohi ia ka dur ka saiñ pyrthei ba ka la kylla bak-ly-bak na kaei ba ka la long ha ki sngi u Barim Kyllum lang, ka Lei Bhabriew ka rung lut ia ki khyrdop jong ka 'Synshar' bad ka 'Bishar' de. U Sbai Rupa,

kblem map, u sur matlah ia baroh kí rang said - thma jong ka 'Synshar' bad ka 'Bishar kumjuh

U H W Sten-u kritik jong ka Khasi Literature-u iaid lait ia ka "Synshar" bad u shim beit tang ia ka "Bishar" haba u khulom jong u u thoh ba

U myllung u iohi ruh ia ka jingma ban pynshong nongrim ia ka bishar ka pynshong ha ka dor jong ka tyngka namar da kaba leh kumta, u nongbishar um iohi shuh ia ka hok ha khmat jong u namar ki sbai rupa ki la pynbyrie ia ki khmat jong u Don ruh ki briew naduh ki por ba u myllung u trei muktiar ha Jowai kiba mlien ban bamsap na baroh arliang mamla ha ka mokotduma namar ka dohnud baiong rben ba arsap jong ki ka am ban ioh tyngka suk na ki balui-lui, te ia kata ka jingshem da lade hi ruh u la kynthah hangne Namar ba la ieit spah, ieit ksiar kumba long u Mamon uba ikwah ia ki tyngkong ksiar ka bneng u myllung u iohi ba ia ka hok ym lah shuh ban khmih lynti Kaba mih na ka jinglalot spah ka long ka jingsngewmeng bad ka jingsarong ki bym pynrain - pynrem ia u briew ban kjit ei ia ka umsyep kiwei ruh 6

Na kaei ba la tai haneng , nalor ka niam, ka hok bad ka jingshisha, u myllung shuh shuh u

---

6. *Na ka Hyndai sha ka Lawei.* Page 37, 38.

batai na kawei pat ka khmat ba ka saiñ hima bad ka saiñ pyrthei u Khasi ka sdang nyngkong na ka Iing i Mei Ka saiñ pyrthei u Khasi ka sdang syndon na la rympei, ba kumta u myllung u ong da kumne

Ka dei ka Ding barhem ha dpei,
Nangta ki ieng ban saiñ pyrthei

U juh u kritik ba la kdew haneng, ha kane ka liang, u buh pud ia ka kyntien "ha dpei" da kaba kynthup ha ka tang ia ka iing khatduh. Ki kyntien jong u ki long "La pynkynmaw ruh ia ki nongpule ba ki sdang ban saiñ hima-sima ha rympei ka khun khatduh " 7

Hynrei la kumno kumno ruh, da kine ki laiñ la iathuh ba dei 'ha dpei' ne ha la rympei ne ha iing i Mei- man la kawei pa kawei- ba la shim ia ka jaka ban saiñ dur ia ka longbriew manbriew U briew u san bad u im kat kum ka lyngwiar dpei i Mei Shuwa ban paw ha ka ma-dan bah jong ka saiñ pyrthei, la dei nyngkong ba un paw ha ka rympei ne ka lyngwiar jong ka iing i Mei Ka saiñ pyrthei kaba khuid, ba beit bad ba ryntih ka shong hangne bad ka sdang nangne

Ka Ri bad ka jaitbynriew barobor ka iakyn-duh ym tang ia ki jingma kiba napoh iing hyn-rei khamtam na ki bor ba na shabar U Hyn-ñiew Trep u long ka jait-bynriew ba la buh da u Trai Nongbuh Nongthaw U don la ka jaka,

7. *Ibid* Page 93, pp. 1.

la u pud u sam hapoh kane ka snıeh pyrthei Ban ıada ıa ka na kano kano ka jıngıma ne jıngpynjot, u Soso Tham u pyrkhat ıa kane da kaba u rwaı kumne

U Bleı naduh barım bajah,
U wad kı brıew ba lah ban shah ,
Namar ka pud ka sam hıma
'Ka Rı umsnam u knı u kpa '
Baroh kı lang pyllun kaweı
Nangta kı nang ban saıñ pyrtheı ,
Kumta kı lah ban seng hıma
Baroh kı ıeng ban da ıa ka
Kumta, namar kı um ka snam,
Ka 'ım ka Kyrteng sah ka Nam '

Ban da ıa ka Rı bad ka jaıtbynrıew ka long kaweı pat ka kamram ba hakhmat eh ha ka saıñ pyıtheı u Khasi Kumba ju long, ha kı sngı u Barım ka saıñ pyrtheı jong u ka long ha ka nong rım ba ka hok ka sah ka hok bad ka sang ka sah ka sang U myllung u pynshaı ıa kane da kı kyntıen

Baroh kı don ka pud ka sam
Kı sang sha lıang kıweı ban jam

Ha ka lynnong "Ka aıom ksıar" ha kı katto katne tyllı kı bynta jong ka, ka paw hangne hangtaı ka syrwet jong u lyoh ba kah dum ha ka saın pyrtheı u khun Khası Khara I la kumba u myllung hangne u da kwah eh ba ka aıom ksıar kan wan pat sa shısıen bad ba ka Hòk ba

la phet noh sha u Blei kan da paw biang ha ka imlang sahlang u khun Khasi Namarkata u ong

Ban paw ka Hok, na khmat u Blei,
Hapoh ka Tdem ka saiñ pyrthei,

Kaba kumno ka dur jong kata ka saiñ pyrthei kaba u iohi hangne ? Kumta, lah mo ban shim ba u myllung u mut ia kato ka saiñ pyrthei kaba khih phaloh ha kito ki sngi jong u mynba ka Ri India hi baroh kawei ka ialeh ban pynlaitluid na ki kti u Phareng ? Ka jingiohi ka long ba, em, um mut da kumta Ki jingpyrkhat u myllung ki leit barobor sha ki sngi u Barim Kim ai jaka rich ia u haba u shem ba ka don 'ka Tdem' ha ka saiñ pyrthei u Khasi Ki nongpule ai kin pyrkhat bad bishar ha la marwei kaei kata 'ka Tdem' Ka jingkhuslai kaba pynkyndeh dohnud bad pynsngew sheptieng har ia u myllung ka long ym tang namar ba ka don ka 'Tdem' ha ne ba Tdem' ka saiñ pyrthei u Khasi, hynrei namar ba

Ngi im ha kiwei pat ki sngi
Ngim tip shano kan poi ka Ri !

Ka saiñ pyrthei ai kan tyllun sha ba ka dei ban tyllun, bad kan kylla katba ka dei ban kylla, hynrei tang kawei kaba donkam ia ka ban im sngi bad kata ka long, kat kum u myllung, "Ban im namar ka Ri" ba kumta

Sa shisien pat kin win ki khlaw
Sa shisien pat kin khih ki Maw

Sa shisien pat ka suin kan sngur
Sa shisien pat kin paw ki khlur

Hapdeng jongngi ka Hok kan shong
Ka Bneng nangta kan khuid pat kdiar
Ki dak ki shin ka Aiom Ksiar

Da kaba phai biang sha kajuh ka jingkylli, kaei ka jingthmu u myllung haba u kren shaphang ka saiñ pyrthei u Khasi ? Ha kaba pynkut artat, ka jubab ka long da kumne "Nga dei ban kren ia kaba nga iohi namar hangne nga thoh ia ka sain pyrthei uba rim de, kumno u ia kit lang ia ka pyrthei Hato ki Syiem bad kiba Khraw kin sangeh kumne, ne kin kyndit briew bad kin sharai ia u Khun u Hajar ba bieit na ki suri bad ba la nang khraw ka jingmih kin niah ne em sha ba kham lung u phlang ?" 8

---

8 "Ka Jingpynshai" page xvii.

Ka Snap Jingieit Ri U Soso Tham Ha

Ki Sngi Barim U Hynniew Trep

Hangno ka hyndai khlem ka mynta ? Bad hangno ka mynta khlem ka lashai ne ka lanor ? Ka hyndai kaba la leit noh barobor ka sah tang ha ka jingmutdur bad ka jingkynmaw Ka mynta ka sah ha ki kam bad ki jingleh Ka lashai ne ka lawei pat ha ka jingap khmih lynti La ha kano kano ka dur, u Soso Tham u iohi, da ka rngai jingmutdur jong u, ia ka mynnor ba don burom jong ki kpa tymmen kaba dap da ka jingshai, ka hok bad ka jingshisha U R T Roy Rymbai haba u kren bad pyrkhat ia ka mynnor ha ka jingiadei bad u Khasi u Pnar u iohi ha u Soso Tham da kumne "Ngi iohi ia ka khmat tymmen jong u ba ka phuh kum ka jong u samla haba u kren shaphang ka burom jong ka mynnor u khun Khasi, bad " [1]

Ha u Soso Tham ka mynnor ba la leit ka long ka aiom jingim kaba dei ban ai mynsiem ia u longdien mandien Ha kane ka liang ka don ka jingiapher kaba khraw lada ngi ia nujo. ia une u myllung bad u H W Longfellow jong ki English uba la ong ba "Ai ka mynnor ba iap kan tep ia kaba iap jong ka '[2] Hato u Soso Tham

1 *Ban pynieng la ka rasong* (1979), page 168.
2 Longfellow : "Psalm of life "

un iahap jingmut ne em bad u Longfellow haba na ki kpep jong ka por u khlei pat ha ngi ia ki sngi barim u Hynniew Trep ? Ka jingtharai jong nga ka long ba lada u dang im un da la ai ka ju bab kaba pyni ia ka jingbymiamynjur jong u Ka la long ha u Soso Tham ba um kwah, da lei iei ruh, ba ka hynnin ne ka hyndai u Khasi kan shu jah rngai ei noh khlem da ai jingmyntoi bad jinghikai eiei ia u longdienma ndien U khuslai u lynga bad u pisa ka mynsiem ban shem bad iohi da lade hi ba da ka jingwan tuid umsaw jong kiwei ki jait jingshai ba na shabar ki ba shat pynthaba ha ki khmat jong u longdien, u Khasi kum ka jait bynriew u la sdang ban klet noh ia la ka jong ka jingshai kaba mih na bad don ha la ka Ri Kum u myllung, u don ka jingsngew kitkhlieh kaba khia bad khraw na ka bynta la ka jong ka Ri bad ka jaitbynriew Kane ka mynsiem jingieit la ka Ri ka iai im bad iai rhem ha ki jingsngew, ha ki jingmut jingpyrkhat bad ha ka dohnud jong u Shaphang kane, ka jingiathuh ha ka jingthoh ka ia sakhi lem ba "dei ha ki por prem miet ka jingim jong u haba ngi ia kren ia khana bad u ba ngi lap ia jingieit ri ba tylli jong u" 3 U Soso Tham, namarkata, um lah ban shu sngap noh jar khlem da ang ia la ka shyntur ban pynsawa bad pynsngew ha ngi ki khun ki ksiew u Hynñiew Trep ia ki kyntien jingkyrsiew thiah Ki jingsngew bashon bad ba khia ki ktik ia ki jingpyrkhat jong u kat haduh

---

3 *Ban pynieng la ka rasong,* page 167.

ba ki pynlong ia u 'ban pyrta jam ban ong.

Jingshai ngi wad sawdong pyrthei,
Jingshai ka Ri ngim tip eiei

Ka 'ngim tip' ha kitei ka laiñ ka lah ban long (I) namar ba kito ki longshwa jong ngi hi, lehse, kim shym la hikai, pyni ne pyntip ha ngi ia kata ka jingshai jong ki bad (2) ba ngi hi ki longdien ngim shym la da pynshitom ia lade bad da lade ban wad ban kylli pyrthew ne ban kwah tip kaei bad kaba kumno kata ka jingshai ki sngi 'barim ka long tang ha kaei kaba ngi la long bad ngi la don khlem da pynshitom shuh ialade La-da sahkut tang ha kane ka jinglong, hangno shisha ka jingkyrmen ia ka lawei jong ka Ri bad ka jaitbynriew Shuh shuh, lada sah bym-tip namar kitei ki daw ba la jer, imat ka dang shi rukom bad ka shu biang hi hangta Hyn-rei uei uta u riewshisha u ban lah shah haba u shem ba ki briew la jong ne ka jaitbynriew kim kheiñ eiei shuh ne ki la kheiñ dew-thala ia kaei kaba dei la ka jong U Soso Tham kum "u nongieit ba khraw ia kane ka ri jongngi, kaba u ong ka ri shongpdeng pyrthei" u khuslai shibun, khanitam eh, ban shem ba u longdien mandien, kum ka jaitbynriew baroh kawei, um niewkor um kheiñ kor shuh ia la ka jong Um lah ha ban da lei lei ban shu sngap lymda da pynsawa shuh ia kito ki kyntien

---

Ibid

Jıngshaı ngı wad sawdong pyrthei,
Jıngshaı ka rı ngım kheın eıeı

Hangne pat ngı ıohı ıa ka 'ngım kheın eıeı' Lada kyllı kaeı kane ka 'ngım kheın eıeı' bad da kumno ngın jubab Kane lah ban ong ka long ka 'lıewlong jong ka jaıtbynrıew Haduh katne pleng ka la long ka jınghıar jong kı khun u Hynñıew Trep Ha kane ka juk jong ngı aı ngın thew ıalade da kane ka tarajur Hangne ka paw katno tam ka jıngkhraw ka mynsıem ıeıt rı u myllung bad katno pat ka jıngstıng thew ka jıngıeıt jong ngı ıa la ka Rı Ban bat bad ban rı kyndong ıa ka dur ka jınglong tynraı jong ka jaıtbynrıew ka donkam ka jıngkheıñ kor ıa kaeı ba la buh la seng da u barım bajah U eı uta u ksuıd u khreı uba la shukor haduh katne, ba u tap matlah syndon ıa kı khmat bad jıngmut jıngpyrkhat jong ngı kat ban tba noh ıa ka jong kıweı pat - ka bym deı la ka jong- namar ka kham phyrnaı bad ıtynnad , katba ngı kyntaıt noh ıa la ka jong kaba kham kordor, kaba kham ıtynnad bad kham don burom Ban kumta te ka la long kaba shonghok ıa une u myllung ban put ia ka turoı bajam kaba ka sur jong ka ka long ka jıngmaham ıa ka jaıtbynrıew, ban ong

Ngı ım ha kıweı pat kı sngı,
Ngım tıp shano kan poı ka Rı

Kıta kı long kı sngı ha kıba ka Rı bad ka jaıtbynrıew kı don hapdeng ka saw ka sıan "Ia kaba mynta kynreı kı nongweı shısngı kıba thap mrong ban shu ioh eı lada ngı tam lah

ba ai ri muid bad ban die la ki khyndew ha ki" Kane ruh ka long ka jingma ba la ai jingmaham lypa da u myllung kaba mih na ka bor ka jingiohi jngai jong u ia kaei ban sa long sa jia lymda ngi husiar bha Nalor kane, u Soso Tham la kat 'u pukni syiem baher sha jngai, u i ka dak bapher' haba u phawer kumne. "Nga iohi ruh ia la ka Ri ha tmier ka riat ba shyrkhei Sa tang katno, ia ngi kiba tang shitroh, lada ngim kyndit bynriew kan sa tyllep ka umsaw, bad ngin sa long nong-Gebion ban thoh dieng, ban tong um iano re"6

U H W Sten - uwei na ki nongthoh ka por ba mynta - u pynpliah da ka jingbishar jong u ha kane ka phang ba "u myllung u la maham ne pyrta jam ha ki khun Khasi - Pnar ia ki jingma kaba ap ia ki ha ki sngi ba hadien U myllung u ima ia ka jingwanhiar ki Nepali sha kane ka ri jong ngi, kumjuh ruh ia ki Bhutia ki bym ju ngiah ban khmih jawdud nangtei ha ki lum bastem ior ia ka spah ka phew ba ki lah ban lum nangne U iam briew marwei ia kane ka jingma ba u la iohi naduh ki por jong u, bad "7 U juh u nongthoh u pynbud da ki kyntien "Ha ka bynta baar u myllung u iaroh bad khublei ia la ka ri ba u ieit eh" 8

---

5 "Jingpynshai" page xv
6 Ibid, page xvii
7 *Na ka hyndai sha ka lawei*, (1980), page 9.
8. Ibid, page 93

Kawei pat, u Soso Tham, da kaba phai biang sha ka lawei jong ka Ri bad ka jaitbynriew u pun halade ia la ka jinglynga bad jingpisa mynsiem kat haduh ba um sngewthuh hangno ka daw tynrai jong ka ka shong ba kumta u kylli

Iathuh, sa pha, Ko Ri jongnga ,
Balei bunsien nga sngew pisa
Haba sawdong nga phai ka khmat,
Balei nga sngew ban jaw ummat

Hangno ka Ri ka don ? Une u myllung bakhraw u iohi ia ka jingma kaba ap ia ka Dei kane ka jubab ia kitei ki jingsngew jong u kiba ia synrop lang bad ki kyntien

Ka wah ka khraw nang hiar arsut ,
Ha khmat jong ngi u Lyoh ba jngut ,

Hapdeng kaba kum kane ka jingsngew ba pynkyndeh bad pynsyier mynsiem, u shem ba la kut ki lad ki lynti um sngew don bor shuh, da kumwei pat, kumno yn leh La kum u P B Shelley, 9 u Soso Tham ruh u khot ,

Ko lyer - 'ban im namar ka Ri,'
Sa shisien pat to beh ha ngi

Halor kitei ki mat jingbatai baroh, u myllung da ka jingieit ia la ka Ri bad khlem da don ka jingsngew duh jingkyrmen u sei ki kyntien

---

9 "Ode to the west wind "

ban ong ' "Nga kyrsiew te, da ki ktien ba shai kdar, ia ka jingieit la ka Ri na ki Hok bad ki jingshai ba ngi don na ba rim" 10 U Hughlet Warjri, ha kajuh ka rukom, u iamir ha ka jingpyrkhat ban thoh ba "Ryngkat bad ka jingsaiñ dur ia ka long-briew man-briew ki khynnah skul u Soso Tham u bsuh ruh ha ki ia kawei pat ka mynsiem kaba kham khraw ban ieit ia la ka ri U long u briew uba dap da ka mynsiem ieit ri bad um lah bad sngap haba u iohi ia ka ri hapdeng ka jingbieij bad ka jingsah dien Hynreñ kane ka jingbymdon jong u ha ka saiñ pyrthei u Hynñiew Trep kam mut ban iathuh ia ngi ba um ieit ne duna ka jingieit ri Ha ka jingshisha u long uwei napdeng kito kiba rbem da ka mynsiem ieit ri kaba sngur bad kaba jylliew Dei ka jingieit ia la ka ri kaba pynpisa jingmut ia u ; dei ka jingieit ia la ka ri ruh 'kaba pynpyrkhat bad pynkhih jingmut ia u ban pyrkhat kumno ban pynkhih im pat ia la ka ri" 11

Namarkata, dei kane ka mynsiem jingieit ri jong u myllung kaba la pynlong ia u ban iai kyrsiew thiah ia u longdien mandien ba la dei ka por ban kyndit bynriew noh lym kumta kyndit ngin poi ha ka lyngngoh 'balei u Sohpetbneng u khoi synlen, imat la jliah u thlen mynder' bad

---

10 "Jingpynshai' page xv'

11 *U Soso Tham bad ki jingtrei jong u* (1980), page 37, 71, 79

hangta 'Lashai ngin kynthlab, ngin sa pah ñarud um kum ki han '[12] Namar ka jingkyrsiew thiah bad ka jingsngew kaba kyrsoi na ka dohnud ka-ba ieit la ka Ri, u Soso Tham u iakot kyrdan bad u Johann Cottlieb Ficte uba la ai ha ki briew jong u ia ka 'Addresses to the German Nation' ha ki snem 1807-1808, khnang ban kyrsiew ia ka mynsiem ieit ri wat hamar ba u Napoleon ba-khraw lem bad ka kynhun shipai ba khlaiñ bor ki dang bat skhem ia ka nongbah Berlin [13]

12 S J Duncan *Ka Tiewlarun bad kiwei pat ki syntiew* "Na u lum nga peit",
13 Frank Thilly , *A History of Philosophy*, page 450

LYNNONG – 4

Ka Tarajur U Sib Charan Roy

A Ia ka Novel

Ka Literature jong kano kano ka ktien ha kano kano ka jaidbynriew, kumba ka long mynta, ka kynthup ha ka ia ki tnat jingpule ba pher kum ka poetry, drama, novel, essay bad kiwei kiwei Lada ka ktien Khasi bad ka thoh ka tar jong ngi, kum kawei hapdeng ki kynhun litera- ture, ka donkam ia ka jingnangsan ka dei la kumno kumno ban pyni ia ka jingroi ha ki liang baroh ha kitei ki tnat Haduh mynta hi ka lite- rature jong ngi ka dang duna shi - kat dei la ha kino kino ki liang haba ngi ia' nujor bad kiwei ki literature wat jong kane ka ri India Khlem da sngew lehraiñ ei ei, katno tam lei lei ha ka liang ka Khasi novel

Haduh ka phew snem kaba nyngkong bad baar jong kane ka spah snem, ka histori jong ka Khasi novel ka tyllun suki katta katta Imat don ki daw Ki nongthoh kot na pdeng ki trai ri ki dang duna eh ha kito ki por kat haduh ba dang lah ban niew ia ki ha ki shympriah kti Ka jingbang ia ka pule ka puthi kam pat da ioh ja- ka bha ban suhthied ha ki briew, namar kata kumno lah ban khmih lynti ba ka thoh ka tar kan roi ha kito ki sngi Na pdeng ki nongthoh u Sib Charan Roy u la long uwei uba la pruid bad pynwan dur ia ka thoh ka tar Khasi Kiba

kham bun na ki jingthoh jong u ki long shaphang ka niam Khasi, bad ka paw ba um shym la pynmih kano kano ka jingthoh kaba iadei bad ka poetry, drama ne novel

Hynrei hangne mynta phin iohi ia ki jingsngew jong u Sib Charan Roy kumba la shem ha ki jingthoh jong u hi shaphang kaba pule novel bad ia kiwei kiwei de ki jait kot Une u nongthoh, kum uwei na ki nongiasaid ia la ka niam tynrai ha khmat ka pyrthei ki nongsepngi bad ka niam Khristan, u shim ia ka jingpule novel tang na kawei ka phang Ha ki shkor jong u, ka sawa sngew tynnat kata ka sur jingkynud babang jong ka niam Khasi , kat haduh ba kiwei pat ki jait jingsawa ki long ka jingsngewwit bad ka jingsngewjli Toi, la dei ban sngewthuh ba kat kum ki por ki jingkylla ki wan bad ki leit Ka jingim ruh ka ia tyllun lang bad kita ki jingkylla jong ki por Ka jingpule ia ka novel ka la rung mynta ha ki kyrdan bapher jong ka jingpule ha ki skul ki kolej bad university-wat ia ka ktien Khasi hi ruh

Haba kumne, kumno u Sib Charan Roy un pyrkhat, un sngew bad un ong lada u dang im haduh kine ki sngi ki jong ngi ? To, namarkata, ngin ia bishar ia une u nongthoh ha ka jingiadei jong u bad ki novel

U Sib Charan Roy, ha ki kyntien kiba shynna bha, u buh ia ka jingmana ia ki khun ki ksiew bad ki longdien mandien ha ka sur jong kine ki kyntien

Ngan ong de satang ine khyndiat ba yn dup long ki briew babha bad ba hok ban ioh leit poi sha Iing u Blei ha kane ka juk ngi donkam (1) ba yn nym pule ne shah pule kynja ia ki kot "Novel" (ki jingthoh iathuhkhana kai shaphang ki kynthei bad ki shynrang) na ba kim pynbha ia ka jinglong thanda-mynsiem u brieu ki nang kynroi snieu pynban 1

U Sib Charan Roy, da kine ki kyntien, u pynpaw ia ka jingsngew pyrshah jur ia kaba pule novel Balei ? Ka novel, ha ka jingshisha, lah ban ong, ka long ka khun iohmon jong ka Literature Da kaba ong kumne, ka mut ba ka long kaba kham suk ia u briew ne u nongthoh ban thoh novel namar ka kham lait na ki jnit ki jnat ne ki rul ba kham pyrkhing kiba don ha ka poetry ne ka drama Kumno kan long ia ka literature jong ngi lada shu ong noh, ki nongthoh kot Khasi baroh ki ia shah shkor ia katei ka jingmaham u Sib Charan Roy Kum u riew pyrkhat ia ka jingbha (moralist) ka long kaba da dei eh ban pdiang ia kano kano kaba bha bad ban kiar ban bret ia kata kaba sniew Ia kane u briew u don la ka bor jingsngewthuh Kam long pat kaba sngewtynnad ha kane ka juk riewshai ba mynta ban shu shim kyllum lut ban ong ba baroh ki novel ba la mih pyrthei, ym tang ha ka ktien Khasi, ki long ki basniew suda Ka jingduna ha une u nongthoh kumba ka paw

---

1 *Ka Niam ki Khasi-Ka Niam tip-Blei tip-brieu*, "Ka Tien Ruidpharg", Page xv.

hangne ka dei kata kaba ngi lah ban ong 'ka jingkheiñ - kyllum ba bakla' (false generalisation)

Da lei lei ruh, ym lah ban len ba don ki novel kiba sniew bad don ruh kiba bha Ym baroh ki sniew lut bad ym baroh ki bha lut Ha ka iew bah jong ki kot, don ki novel kiba iarap ia ka jingtip, ia ka rukom ka pyrkhat ka pyrdaiñ, ia ka rukom ka jingim ha ka longbriew manbriew bad ia kiei kiei kiba shisha Don ruh kiwei pat ki novel, kumba ong u Sib Charan Roy, kiba "nang kynroi snieu pynban" bad "kam pynbha ia ka jinglong thanda - mynsiem u briew"

Ban jied ia kiei kiei, la bha ne la sniew, ka shong eh ha ka mon ba laitluid jong u briew, bad ban puson da kaba bishar bniah shuwa ban ai ia kano kano ka rai ka long kaba donkam U R T Rymbai ha ka Ese (Essay) jong u ba la ai kyrteng "Shaphang ki kot" u batai kumne.

Hynrei kumba don ki lok bad ki lok, ki don ruh ki kot bad ki kot Don na ki kiba khyllah khyllah, kiba ktik ia ka mon lyngkar ne jingmut awria jong u luk u lak, bad kumta ki phon ki shet ia kiba shida, ba ana, ba bieij bym kot pyrkhat Don ki kot, kumba ong u Charles Lamb, ki bym dei satia ki kot Don ki kot, kumba ong u Lord Beaconsfield, kiba ngim dei ban pynbijai ei la ka por da kaba pule ia ki Don ruh ki kot kiba ngim dei tang ban peit ia ki, khlem da ong ia ka pule. Mynta ba la

jyllei eh ki kot ngi dei ban nang ban jied shiah, ban bret ia kito ki bym larkam."[2]

Lada u Charles Lamb u ong ba don ki kot ki bym dei satia ki kot, imat kat kum ka jingpyrkhat bad jingsngewthuh u Sib Charan Roy, baroh ki novel kim dei satia ki kot Hynrei hapdeng kine ar ki nongthoh don ka jingiapher kaba khraw Ha ka rai jong ngi ki nongpule ba mynta, kane ka jingiohi u Sib Charan Roy ka long kaba noh shillang, kaba tang na kawei ka phang bad kaba lam bakla shibun Ban tih ia ka daw tynrai jong ka la dei, namarkata, ban wad ia ka jingjia kaba la pynlong ia u ban pyrkhat bad sngew kumne Kawei kaba ngi iohi ka long ba ha ka por jong u ka bor Phareng ka synshar ia ka ri India hi baroh kawei Ka sur nongwei bad ka rukom im nongsepngi ki trei donbor bha bad ki ialeh ban pyntian jubor ha ka jingim u khun Khasi Kaba paw ha u nongthoh ka dei ka jingsngew sheptieng jong u kaba pynsyier mynsiem ba ioh ka jaitbynriew ka nang syntuid noh na ka akor bad ka longbriew babha haba ki lyer nongwei ki beh kyrthep ha ka

B Ia ka Bible, Mahabarot, Koran

Hadien ba ngi la iohi katto katne ia ki rukom pyrkhat u Sib Charan Roy shaphang ka novel, ngin ia peit pat mynta kaei ka jingpyrkhat jong u ia kiwei ki kot kum ka Bible, ka Ma-

---

2 *Ka Pynieng la ka Rasong*, Lynnong 13, Page 202

habarot bad ka Koran Kumba ngi ia tip baroh ka Bible (Kotbah ba ka ktien Khasi) ka long ka kot niam jong ki Jiw bad jong ki Khristan kumjuh La ju tip ruh ia ka da ka kyrteng "Ka Kot Bakhuid" ne "Ka Ktien jong u Blei" Ka Mahabarot (Mahabharata) kawei na ki Epic ba pawnam jong ki Hindu, ka long ka spah bah barim jong ka Indian literature Nangta ka Koran, ka kot niam jong ki Musulman, ka long kawei na ki kot ba pawnam jong ka pyrthei Ki riewstad jong kane ka juk kim lah khlem da burom ne ñiewkor ia ki jingthoh kiba don ha ki, kam pher wat lada kim da ngeit ha ka niam jong ki Pynban u Sib Charan Roy u pynpaw da kumne ha ki kyntien

(2) Ban nym pule ne shah pule ia ki Bible Mahabarot, ki Koran yn dang khynnah katba ym pat nang jied ia kaba bha bad ba snieu Ki don ha ki ki jinghikai ne ki nongmuna riewhok kiba snieu shikatdei eh, kiba kham bha ba iap (kat kum ka jingkheiñ jong ngi) ia kaba yn long ha kato ka rukom kum ki ba ki ia pyndei pyllait ia ka hok bad ka sot Ki jingsneng pat ruh ha kine ki kot niam jong ki ki don teng teng ki tynrai kiba snieu shibun eh hynrei kim khein sang ban kynnoh ia kita baroh ha la ki blei ne ha ka hok hana ba dei kiba da hukum ne da mynjur hi ki blei jong ki

Ki kot iathuh-khana kai kum kitei (kiba khleh bad jingiathuhkhana - tymmen) History) bad jingphohsnieu kim ju dei sátia ki

kot niambok kot niamblei ne 'tienblei "Ktien U Blei lei lei te ka bym lah long hi"

Ynda la sngewthuh ia la ka jinghikai kiba rim te lah ban pule kai ia kitei ki kot niam ki brieu tang ban tip kai ia ka jinglong ki brieu bad ban nang sumar la ka met [3]

Kitei ki bynta ba la sot na ka jingthoh u Sib Charan Roy ki thew ban pyni ia ka jingsngew pyrshah ia kiwei pat ki jait kolshor (culture) kiba lehse ki wan paw ha ka dur jong ka niam Khristan, ka niam Hindu bad ka niam Musulman Hynrei lada shim ia kitei ki kot na ka liang ka ban pynroi ia kano kano ka literature, ngi shem ba ki la don ka bynta ka bakhraw ban trei

Ha ka history jong ka English Literature, ka Bible ka la ioh ia ka jaka kaba kham sha khmat bad kham ha jrong ha ki nongthoh kiba iapher

Ka Bible, kumba ka la long ha ka ktien Hebru, ka la long ka bor ban saiñdur ia ka English literature U Frances Bacon u la ioh ia ka jingpyrsad mynsiem na ka Bible kumba ka paw ha ki katto katne ki jingthoh jong u Ka bor jingpyrsad kaba kham khraw bad kham khlaiñ jong ka ka shat kham bha ha ki jingthoh jong u John Milton bad u John Bunyan bad kiwei kiwei de Bun bun kiwei pat ki nongthoh kiba shim bad pyndonkam ia ki kyn-

---

3 S.C, Roy, loc cit

tien ne jingkren bad ia ka stail thoh kiba don ha ka Bible Ki jong u Fuller, u Clarendon, u Addison, u Swift ki shim ia ka Bible ki da pyndonkam ha ki jingthoh jong ki Ia kane baroh lah ban pynshisha na ka jingbatai da u Arthur Compton - Rickett 4 Ha kajuh ka rukom ka long ruh ia ka Koran ha ka jingiadei jong ka bad kino kino kiwei ki jait literature, bad khlem da kren eiei shuh ia ka Mahabharata kaba la kup lypa ia ka jaiñkup ka literature ha ka dur ka Epic poetry.

Namar kata, ha kane ka liang, ka tarajur u Sib Charan Roy ka noh bad khia shiliang katta katta wat lada u buh kyndon da ka por "yn dang khynnah katba ym pat nang jied ia kaba bha bad ba snieu" bad hadien nangta shuh shuh ba "ynda la sngewthuh ia la ka jinghikai kiba rim te lah ban pule kai ia kitei ki kot niam ki brieu tang ban tip kai "

---

4 *A History of English Literature*, page 165 166

LYNNONG 5

Ka [Jingphet Rieh (Escapism) U V G Bareh Ha ka Poem "Ka Lynti Umiam"

Ka bneng bad ka pyrthei ki long ki ar tylli kiei kiei kiba paw ha ka Poem " Ka Lynti Umiam " Ka bneng ka long ka jaka jong ka jingsuk bad jingkmen suda, ka pyrthei pat ka long ka jaka jong ka jingjynjar, jingsngewsih bad jingkhuslai Ka pyrthei ka long, kat kum u myllung, ka iing shong-basa ba tang shiphang por ia ka jingim jong u shimet bad jong uwei pa uwei u briew Nangne un jam sha shiliang tang da ka lynti ka jingiap Katba u dang don ha la iing u iohsngew ia ki jingeh, ki jingshitom ha ka met bad ki jingjynjar ba kjap da ki jingkhuslai ia ki jingmut jingpyrkhat bad ia ka mynsiem de Haba u mad ia kine katro ka dohnud jong u ka pang Ban lait na kine baroh, u myllung u sngewthuh, don kawei ka lad bad kata ka long da ka jingiasyllok bad ka mariang kaba lah ban ai jingsngewbha bad ban pynklet noh ia kita ki jingkhuslai Ki kyntien

Sur pyntngen ba nga tam,
Na lynti sha umiam

ki kren ia kane kawei ka jingshisha Kumta shwa ba ka step kan pei, katba kiwei ki dang ha jingthiah, katba ka pyrthei ka dang iap ioh thiah, katba ki kjat sngi ki dang sah ha lyndet lum Mawpat, katba ka jingdum hi ka dang tap ia ka pyrthei ka mariang, u myllung te na la iing

u la mih ban ïaid ia ka lynti ba kyllaiñ sha Umiam

Katno ka mynsiem jong u ka kmen ban iohi ïa ki dur bapher ba itynnat ba la pynkup ha ka mariang da ka jingsuit rong ka jingdoh ki kjat sngi balung jong ka step Katno ka mynsiem ka kyndeh haba ki sur babang na ka mariang ki sawa sngewtynnat ha ki shkor jong Katno tam lei lei haba ka lyer step ba pyngngad ka beh jem jai halor ki phlang ki kynbat, ki syntiew ki skud, ki dieng ki siej bad ha u myllung ruh kumjuh U myllung, namarkata, u kynud sur kmen ban ong

Wow ! ki thiang sat ki sur ,
Te shaphrang nga nang tur
Ki lyer step bapyngngad
Ia syntiew ki pyngngad
Ki sim bneng ruh ba rwai
Sha wahduid ki ia phai
La jynjar ba ngan klet,
Shane, pleng, dei ban phet

Kawei pat, u poet u leit sha ka mariang namar, lehse, u kwah ban lait na ka huri hura, ka kaw kaw daw daw jong ka jingim sor ha kane ka juk riewshai Kane ruh ka lah ban pynwit ia ka jingim ba jar jar jong u briew Dei ha ka mariang keiñ ba lah ban shem ia ka jingjaijai bad ka jingjarjar Namarkata "ha lynti sha Umiam beit ki kjat ki shu lam" ïa u myllung jong ngi Hangta bad ka mariang u iasyllok bad iaphylliew mynsiem ha ka jingkynjah bad ka jingjarjar U shem ba ha ka ka don ka bor bym lah batai kaba ai jinghun ha ka jingim jong

ki ummat Ha ka dur kum "u Myllung ka Mariang," u Victor G Bareh u "iohi shai kdar ba ka mariang ka dap da ka maia bad ki jingmaian ba jylliew tam ba wat hapdeng ka jingsuk ba nylla bad bajanai tam kaba synshar ia ka mariang, dei tang u briew uba la duh noh ia kata ka jingsuk " 1

Hynrei ha kawei pat ka liang, ka jingshisha ka sah, slem katno kata ka jingkmen ba ka mariang ka ai kan iai sah ha ka dohnud jong u katba ka met bad ka mynsiem ki dang sah ha kane ka pyrthei Shipor bad ka mariang u sngew ha lade kumba ka long ka bneng- kumba u la mad lypa ia ka bangne Shen shen pat ka jah noh na u haba na ka mariang u la khlad Ka syrngiew ki jingkhuslai bad ki ummat, kane bajan, ka paw bad ka snoh biang ha u Mynta u sngewthuh ba wat la u phet rieh sha ka mariang, pynban ki kut jong ka ki long tang shipor ia ka ban ai jingsuk bad jingkmen ia u briew

Na ki riat pynnoh Khwan ki khmat jong u ki shat sha khmat sha ki pyntha rud wah ba ithiang ban peit, katba ki khmat jong ka rngai jingmutdur jong u ki phalang shai sngur bha sha ki aiom ba li leit noh ban iohi sa shisien ia kito ki "lok ba ju khwai lang" kiba la khlad noh na kane ka pyrthei shong bynda Mynta u tip shai ki la don ha kawei pat ka pyrthei-hangta junom

1 *Ki Poetry Khasi*, "Ka Ktien Lamphrang" (R S. Lyngdoh).

Ha wah ksiar bathymmai,
Sha ki 'rta ba'n iai khwai

Ha u myllung, dei kata ka ri jong ki 'wah ksiar bathymmai' ki bym ju rngat kaba long, da shisha, ka jaka jong ka jingkyrmen baskhem. Tad lano ban iashem pat bad ki hangta, ka long ka jingangnud u myllung Hynrei dei tang lyngba ka lynti ka jingiap ba u lah ban poi hangta. Ka por kan poi ha kaba u lah ban iashem lang bad ki lok baieit jong u hangta harud ki wah ksiar ban ia khwai lem junom Na kaei ba ka mariang ka la hikai ia u bangne ha sla pyrthei, hangta ruh un sa nang ban im kumta, bad ia kane u la pyni da kumne harum,

Khublei, them, bakynjai,
Ah! ia nga phi hikai,
Phi pynproh ka jabieng
Ba nga'n pun ia jingkieng.
Da ki 'sai-duitara
Ka dohnud ka jong nga,
Sha suin bneng ba nga'n kiew
Na ka pap bad ka sniew

Ka lynti sha umiam ka long ka mariang u myllung Na ki laiñ haneng u myllung u khlei ban iathuh ba dei ka mariang kaba hikai, kaba pynproh bad pynstad ia u ba un nang ban pyniaid ia la ka jingim ban lam lynti beit ia u Ha u ka mariang ka long ka pyrthei kaba khuid, ka pyrthei kaba laitluid, katba ha kawei pat, shabar na ka mariang, i kumba ka long ka pyrthei jong ka pap bad ka sniew Kumta u myllung u sngew ha lade ba dei la kumno kumno ban nang

ban pyndem ialade ha ka mariang Halor jong kane, u Dr R S Lyngdoh ha kajuh "Ka Ktien Lamphrang" ia ka kot u V G Bareh u babatai pynbud ba "Da ka jingkyrmen, I Bah Victor i iohi ia ka bor ba maian jong ka mariang kaba lah ban ai bor ai buit, ban ialam lynti, ban sumar sukher, ban pynkhiah, ban pynkylla kaba mut bad ban ai jingsuk ia kito ki briew kiba dang wan phai pat ban ia syllok bad ka Namar kata, na la iing u phet sha ka mariang haba

Ha lynti sha Umiam
Beit ki kjat ki shu lam ,
Ba nga iaid ha jingdum
Ym shym don ba hukum,

Haba ka jingim ka la wai, ka sngi jong ki ummat ha ka jingim ka la 'prem noh sha ki aiom ka jingklet ba junom Kane ka long ka jingiohi bad jingap khmih lynti lypa jong u myllung Lada kata ka por kan poi baroh ki jingsngewsih ki jingkhuslai kin duh kin jah noh kine kin sa kut shen Ym don jaka ia ki ha ka pyrthei lawei U myllung ha kaba pynkut ia ka poem u pynpaw ba u sngewthuh shai ba shen shen

Ki ummat, te, ko um,
Slem ki'm lah ban pyndum
Ia jingim ka jong nga
Ha pyrthei shong basa ,
Sha kiwei pat ki thwei,
Ha lyndet ka pyrthei,
Ynda sep noh ka sngi,
Lem bad phi nga'n sa jngi.

Khatduh iawai, da kaba bishar bniah ia kane ka Poem lah ban ong ba u myllung V G Bareh, na ka pyrthei jong ka pap ka sniew bad ka jynjar ka khuslai, u phet sha ka mariang ban wad bad shem ia ka jingsuk Nangta pat na ka mariang u phet shuh shuh ban ioh mad ia ka bneng bymjukut

LYNNONG—6

Ka Umsohsun Ha Ka Khasi Literature

Sngew phylla lebse ban shem ba ka shnong Umsohsun jong ka sor Shillong ka la ioh ia ka jaka kaba kham pher ha ka Khasi literature la ha ka poetry ne ka prose Shisha bun na ki nongthoh jong ngi ha kane ka spah snem ba mynta ki sngew tynnat ban kren ei ei shaphang jong ka Dei ban don ha ka ki jaid jinglong ki ba la pynlong ia ka daw ban pynphai ia ki khmat ka jingmut jingpyrkhat jong ki shata La hangno hangno ruh, ka jingbha bad ka jingsniew ki ia iaid ryngkat ryngkat Ha ki nongthoh jong ngi ka jingbha bad jingitynnat jong ka Umsohsun kam da katta katta eh Kaba kham shoh pynban ia ki khmat jong ki ka long, kumba ka paw, ki dur bapher bad ba khyllah kiba long mar pyrshah bad mar khongpong ia ka longbriew manbriew ha ka imlang sahlang Ha khmat ka pyrthei, kita ki jinglong ki pynhiar dor bad ki pynjot, pynsniew bad da pyniap de

ïa ka kyrdan jong ka longrynieng bad longbynriew.

U myllung bakhraw jong ngi, u Soso Tham haba u pynshat la ki khmat sha ki thaiñ ka Umsohsun u iohi ia kaei kaei kaba long, ha ka jingpeit jong u, ka bym bha bad bym itynnat Shaphang jong ka u rwai ha ka sur jong ki kyntien

U Sawkuna, Pablei Lawbah,
Na khap ki dieng win jlang u pah
Na khmat u Nai Khadsaw Synñia,
Ka thoh dak jngem baroh shirta
U king ka Khlieh ba kren byitong,
U 'Lieid-ar-pnat u Sawshyrtong
Sha u ki Umsohsun ba jngut,
Ki lam baroh ka Tngit ka Pyut
Ka Bhor-hala, mep mep ka jwat,
Ka Snoh-hapiew, ka lip ñiuhmat
Hynroh, Jadak, Jakoid Japieh,
Un taw u dken ba saw ka khlieh [1]

Hangne la iohi haduh katno u myllung u la lah ban ring dur ia ka shnong Umsohsug tang na ki khyndiat ki kyntien ba shoh jingmut kum 'ki Umsohsun bajngut' 'baroh ka Tngit ka Pyut' 'ka Bhor-hala' bad 'ka Snoh - hapiew' Ka siat-pharshi hangne kam mut ia baroh ki nongshong shnong ka Umsohsun, hynrei tang ïa kito ki katto katne ngut kiba im bad shong ha ka, kiba u myllung u don jingthew bad jingthmu

---

1 *Ki sngi barim u Hynñiew Trep*, Lynnong "U Rngiew" Dk XI, XII

da kumwei pat Haba u kren da kumtei, hato u mut ban kdew kti ne ban ktah mationg ne ban kren kynnoh ia baroh kiba im ba shong shnong ha Umsohsun ha kito ki sngi ? Da lei lei kam long kumta U Dr R S Lyngdoh te u shim bad buh ia ka kyntien 'Umsohsuh' ha ka jingmut ba shai ki "nong Umsohsun" Hynrei ha kajuh ka jingthoh u da jer kyrteng pat tang ia ki katto katne ngut ki briew kiba paw ba ki long ki synran ba ha kti ha kjat jong u Pablei Lawbah (Dormi) Da ka jingsngew lyngngoh bad jingsngew dumbuit haba poi ban pyrkhat ia kane ka bynta, u Dr R S Lyngdoh u pynshai pat da kumne

Ha ka jingshisha, kine ki dkhot ki dei ki jingkawang ktieh jong une u myllung ia ki jinghikai jong u Dormi jait Pdah ka Siej ki ba la sdang ban pynngeit ia bun ki Rangkynsai Khasi naduh ka snem 1926 Hynrei, u Babu Soso Tham um pat ioh lad ban bishar bniah ia kane ka jingngeit ramia bathymmai Ki riew radbah kum ki jong u Bah Rash Mohon Roy Nongrum, Bah Nowoon Lyngdoh, Bah Nalak Iangblah, Bah Delip Singh Diengdoh kin ym kubur ba kine baroh ki wan napoh slung Mynkoi u Jom Imat dei ia kitei ki rangbah keiñ ba u Babu Soso Tham u kynthah mationg kum "Ki Umsohsun (nong Umsohsun) ba jngut," "Ki Bhor-hala (Bha-halor)" bad "Ki Snoh-hapiew (ki sniew hapoh) " 2

---

2 *Ka Thiar ki Nongthoh*, Vol II, page 33, 34

Lada u Soso Tham u mut tang ia kitei ki briew, namar kata ym don eiei ka ban thew ia ki nong Umsohsun baroh Nangta pat, ha une u myllung, ka Umsohsun ka paw ba ka dei ka jaka pdeng jong ki jinghikai ba bakla kiba long, lehse, ym kat kum ka niam Khasi tynrai ne kat kum ka niam Khristan ruh Kita ki jinghikai imat ki ioh ban suh khlieh ban lam pynngeit ha bad ia ki nong Umsohsun, katba ki thap ban shukor ia kiwei pat Hangta ka kup ka dur jong ka jingarsap Ka Umsohsun jong u Soso Tham ka long ka jingngeit bieit jong kito baroh kiba bud matlah ia kano kano ka jinghikai ba bakla

U Peace Roy Pariat - uwei pat u nongthoh jong kane ka spah snem - u la thoh ia ka drama ka *Shangkhawiah ki Rang* Kito ki sngi jong ka thma bah pyrthei kaba ar, ha la ka jinglong, kim shym da jngai than eh na kane ka por jong ngi Katba u Soso Tham u wan rah ha ngi ia ka dur ka Umsohsun lyngba ka jingrwai, u Peace Roy Pariat pat u shim bad buh ia ka halor ka rynsan ialehkai Ki Umsohsun ba jngut bad kiba lam ka tngit ka pyut ha u Soso Tham ki paw biang, sa shisien, da ka jingtrei ki matti u Peace Roy Pariat, wat lada ka long ha la ka jong ka dur bad ka sur Hynrei ka jinglong bym bha bad basniew ka shat ha baroh ar ki nongthoh, Ha kane ka drama, ka jinglong 'ba jngut' bad 'ka tngit ka pyut' ka phalang ha ka longbriew manbriew jong u Shamarkhan bad ka Madina Hato ka Madina jong u Peace Roy Pariat kam dei mo ka thei-tat dor, ka thei-pohia kaba bat bad pyntrei kam ia ka bor jadu u

Shamarkhan ? Hato ka jaka shong rieh tngen jong ka ban kamai spah kam long mo ka Umsohsun kaba lehse kam da jngai na ki maw jingkieng Police Bazar ?

Ki sur kren jingpynphai ktien jong ka Madina ia u Noren bad u Does ki iathuh ia ngi da kumne '

Khie ia leit noh phi Phi wan ia kren sat iano ? Balei phi tharai tat eh ia nga ? Ba ngan da kwah iaiaid snoh kti hi ma nga kum bad phi baroh, tang san minit, lashai phin ia leit pynshad bsein ha iew, lane mar kawei ka tin khaw, hangtai ha maw jingkieng Police Bazar, salam sahep

Nangta ka jingpynphai ktien kylliang jong u Does halor ka jingkren ka Madina ka thad madan ia ka jinglong kynthei jong ka ha khmat ka pyrthei, haba u ong

Bare klat pata , kjap kat uba don u laiphew jait, leit u Metor, leit u Shamar ne u Kuli , kjup kat uba don ka nar, katta phi wan sarong ! Shish eh ! dang kordor ka sem metor theh niut ka Municipal harud surok

Kum ka bynrap nia shuh shuh halor ka siatpharshi bad ka jingkren dait jong katei ka thei tat dor, u Noren u paralok jong u Does u pynbud sa da ki kyntien kiba kum kine

Em me, dit Ine i dei i puri I puri aiu me tip ? I puri wah Umsohsun kein me, iba bam lut ia ki khlein ka sor baroh, ki um ahor ahar na kyrpong iing, na nur painkhana ki tuid lut sha i.

Na ki jingiakren haneng ba la sot na ka drama[3] ka shnong Umsohsun ha ki kti u Peace Roy Pariat ka kylla long ka ktem jong kito ki thei dakaid kiba kup ia ka dur ka Madina Don ha ka ki krem jong kita kiba ngi lah ban ong ba ki long ki shanduwa ne ki shandal kumba la ong da u Jamindar Sapono Hangne ki don ki iing dakaid ne ki shaklad khana, ki iing die kiad bad ki jaka ia khalai

Tang khyndiat eh, ha u Dewi Singh Khongdup, ka Umsohsun ka wan shat ha ki nongpule kum ka jaka shong jong ki nongdie jhur kiba shong dukan bad die jhur ha Iewduh Kumba long lem ha kiwei pat ki dong jong ka sor Shillong, ha Umsohsun don ruh ki nongshong wai Ki shu wan na nongkyndong bad kim don iing la ka jong ha sor Ha ka jingiathuh khana "U Khun ka nongdie phlang" u nongthoh tang liak u phai sha ka shnong Umsohsun da kaba u pynkren ia u Sawkuna- u khun jong ka nongdie phlang Na ka jingmutdur jong u kaba shlei ha ka jingpyrkhat, une u khynnah samla u khlei ia ki kyntien kiba kum kine

Kumta ngan ong ia i Mei ban thied iing noh kawei kaba kham bha shatei sha Sor Ito iwei i thei lud die jhur ha Iewduh i ong ba i shong wai ha Umsohsun , kumta tharai kan bha ba ngi ruh ngin thied iing noh ha Umsohsun Nga u briew uba bieit ba ryot kumne, bad u bym don jingnang jingstad kum kiwei pat ki para khynnah samla, ka bha

3. *Shangkhawiah ki Kang*, page 65.

ba ngan ïaleit ïawan, ngan iajuh ïajem, sa tang bad ki thei lud die jhur 4

Shuh shuh hangne pat ka Umsohsun ka paw kum ka jaka shong jong ki riew pdeng ki bym da don kyrdan eh ha ka liang jong ka jingnang jingstad jong kane ka juk ba mynta Ki bit ki biang kat ban kamai die jhur ha Iewduh bad ban ia poikha poiman bad uno uno u rang samla bha jinglong uba kum u Sawkuna

Ha ka rukom im, ka Madina jong u Peace Roy Pariat bad ka Deribon jong u S J Duncan kim don jingïapher ei ei Ka Deribun, kawei na ki nongiashim bynta ha ka khana "Ki mad ia ka Shillong" ka long sa kawei pat ka nongshong wai, lehse, ha ka shnong Umsohsun La iathuh ba ka dei ka briew kaba na nongkyndong, ka para shnong bad u Kyrhai bad ka Rimai Ka Deribon, syriem ia ka Madina, ka la ngam ha ki pung ktieh ahor jong ka jingawria ka jingim. Na u Soso Tham, ki Umsohsun ba jngut ba lam ka tngit ka pyut ki ïai tuid shaduh ki thied jabieng jong u Peace Roy Pariat bad shaduh u S J Duncan Da u khulom ksiar jong u S J Duncan, la pynpaw ia ka Umsohsun da kine ki kyntien

Ynda la biang ka por, u Risang bad u Shyntum ki iahiar sha Umsohsun, bad dei tang ynda ki la poi ha Umsohsun ba u Risang u sa iathuh ïa u Shyntum ba ka ïing ka ba kin leit ban tuh ka dei ka ïing kaba shong

---

4. *Ha ki sngi u Syiem,* lynnong 16 page 151.

ka Deribon Ynda la kynih u syiar bad kumba da iabuh khnang u kynih ruh na ñing ka Deribon hi - u Risang u leit par sor na shadien sha ka kamra kaba thiah ka Deribon U Risang u la ju wan mynshuwa sha ing ka Deribon bad u tip bha hangno ka thiah. Ka ing ruh kaba don tang ar kamra. Ka shet ha kawei, ka thiah ha kawei Da kumno u Risang u iaithuh bad ka Deribon ? Haba ka kynthei samla ka im ka jingim lyngkar kum ka Deribon, ym donkam shuh ban da batai U kynja skain baroh u poi lut sha ba don ka pyut. 5

Na kaei ba la tai haneng halor ki jingthoh jong ki nongthoh bapher, dei u Soso Tham uba la long ka thymmei jong ka jingpyrkhat shaphang ka Umsohsun la u la buddien da ki nongthoh kiba hadien

U H W Sten, u kritik ba mynta, haba u bishar ia kane ka phang halor ka jingthoh u Soso Tham u batai tang kat ban ong "La kumno kumno u Sib Charan Roy u la ngeit ia kata ka niam bad u la ju leit pilgrim shata sha Sohsynnam man ka por, namar ngi pule ba ka Umsohsun ka tuid sha u Pablei Lawbah " 6 Shikyntien shaphang kane, ha utei u kritik, ka Umsohsun jong u Soso Tham i kumba ka thew tang ia u Sib Charan Roy marwei , bad lada ngi ia nujor ia ka jingbatai u R S Lyngdoh bad kane ngi

5 S J Duncan *Phuit ka Sabuit ! bad kiwei kiwei de ki khana* ' Ki mad ia ka Shillong

6 *Na ka Hyndai sha ka lawei* page 55.

shem ba une pat u bud ban batai thik kat kum ki kyntien 'ki Umsohsun' Kam pher la ki nongbatai ki mut ia uwei ne ar ne bun ki synran u Dormi, pynban kaba ngi lah ban iohi hangne ka long ba ki iamir jingmut lang hajuh ha kaba kdew ba u Soso Tham u mut ia kata ka lynti ba lam bakla jong u Pablei Lawbah Dei sha uta ba ki Umsohsun ki iatuid

Namarkata, ha ka Khasi Literature, ka Umsohsun jong ki nongthoh jong ngi ka pynpaw shai ia ki ar tylli ki mat (1) Ka jingngeit niam bad ki jinghikai ba bakla, bad (2) ka rukom dur longbriew manbriew kaba poh bad pynsniew dur ia ka imlang sahlang bad ia ka jaitbynriew

LYNNONG—7

"Ka Lynti Umiam" kum ka romantic poem

Na ka thup jingrwai *Ki Poetry Khasi* jong u Victor G Bareh, ka poem "Ka Lynti Umiam" ka ieng kum ka nongmuna babha tam hapdeng ki jingrwai lyric ba u la thaw Kum ka lyric ka dei ban pynpaw shabar ia ki jingmut, ki jingsngew bad ki jingpyrkhat ba shimet jong u myllung Ym tang katta ka la biang, u V G. Bareh u la rah ruh ia lade, lyngba kane ka jingrwai, sha kliar jong ka kyrdan u romantic poet. Da kane kan ialam jingmut ia ngi ban ong ba ka jingrwai "Ka Lynti Umiam" ka long ka romantic poem Hato ka long shisha kumta ? Lada kumta, ngi la dei ban bishar ia ka ha kata ka liang Shuwa ban poi shata; la donkam ban sngewthuh kaei ka romantic poem ? Kiei ki jinglong tynrai jong ka ? Kiba kumno ki kyndon jong ka ba u myllung u hap ban bud khnap bad pyndonkam ? Lada kita ki don, hato u V G Bareh u la thep ia ki ha kane ka jingrwai ?

Ha ri France, hamar ka spah snem ba khadhynñiew, la pyniapher ia ki kyntien 'romanesque' bad 'romantique' kaba mut 'lung' (tender), jem jai jai' (gentle), 'shoh jingmut' (sentimental), khuslai' (sad) Dei ia kum kine ki jingmut ba la shim kylliang bad pyndonkam da ki English pat ha ka spah snem ba khadphra. Kumjuh ruh, ia ka kyntien 'romantisch' ha Germany la pyndonkam ia ka ha ka spah snem khadhynñiew tang kat ka jingmut ba kham

sting ba kit ha ka kyntien France 'romanesque', hynrei kat haduh ka shiteng jong ka spah snem ba khadphra, ki German ki la pyndonkam ia ka katba kum ka jingmut ki Phareng 'gentle' (jem jai jai) bad 'melancholy' (ba tmang) I Ha ki por ba hadien pat, ki myllung bad ki nongthoh bapher ki la buh ia ka kyntien 'romantic' ha ki jingmut babun bad ha ka jylli ba kham iar shuh shuh

Ban sngewthuh ia kane ka jait jingrwai, kaei bad kaba kumno ka long, la dei ban phai sha ki jinglong tynrai (characteristics) ba ka don

1 Ka *subjectivity* (ka manbriew shimet) jong u myllung ka dei ka jingloog ba nyngkong eh jong ka romantic poem Ka 'malade' u myllung ka shim ia ka bynta pdeng jong ka jingrwai I kumba ka 'nga' u myllung ka long ka kynja blei-khun aiu re ba u imsngi ban mane bad kyntiew nam ia ka Ki mane da lade bad ia lade hi Ki jingrwai ba kum kine ki paw ba ki long kum ki kot-thoh ba kynja mynsiem ia la ka jingim ba shimet Barobor, ki kren, ki iathuh bad ki puson shaphang ka malade La ju tip namarkata ia ki myllung, kum u Wordsworth, u Shelley, u Byron bad u John Keats ba ki long ki riew-mane lade ki bakhraw (great egoists) Kaei kaba ki kren da bad ha ka jingrwai ka long ka hukum kaba pynskhem ia ka 'nga' jong ki Ha kane ka liang, ka romantic poem ka dei ka atiar ban put ronsing, ban kyntiew nam ia lade, kata ia u myllung hi shimet

---

1, *J A Cuddon A dictionary of literary terms,* Page 587.

Ha "Ka Lynti Umiam" u V G Bareh u sien syntiew palat ia ka 'lade' ne ka 'nga' jong u La ki kjat jong u ki jam beit beit ia ka lynti sha wah Umiam, pynban u sngew ia lade kumba u iaid ia kawei pat ka lynti kaba lam sha ka jaka jong ka jingsuk ne (kumba u la pynsriem) ka jaka bneng U pynkhraw palat ia ki jynjar ba u mad ha la ka jingim, hynrei ka 'nga' jong u ka klet noh ia kita baroh haba u tang shu iaid ha ka lynti Umiam Ka mynsiem kaba kmen "kum kane h'ei nga'n shem" ka tap noh lin bad pynklet noh syndon ia ki shiah ka jingim kat haduh ban da kynting thiaw ia lade, la kum u pukni ba king sngewtynnad ha sahit bneng, "Sha lyndet jong ki lyoh,/Wa, nga sngew la rong noh"

2 Ka romantic poem ka don ha ka ia ka sur bynñiaw ia ka jinglong batmang ba marwei bad ba kynjah ia kaba ki kritik ki ju sngewbha ban khot ia ka "ka Hamlet mood" Ha uno uno u myllung ka romantic, ka jingim ha snieh pyrthei ka long tang ka them jong ki jingjynjar bad ki ummat, ka lanot khop bad ki khuslai ba ban snaiap, ki lyngshop ia ka Ha ki ka jingim ka long ka jaka ha kaba ka jingsuk u briew ka thaba lep kumne kumne bad ka jah noh jar Ka jingsuk ka sah tang shiphang por, kam ju neh slem ha ka jingim Ka jingsuk ka paw tang kum ka syrngiew baneh tang shikhyllipmat La nang iohsngew pynban ia ka jingban khia jong ka jingim Ki kynjri ka sohsat ki iathaiñ kyllaiñ ban khñiot pynduh bor ia ka jinglong bashroiñ jong u Ha kum kine ki rukom jingrwai, ka sur jingud khuslai bad ba-

tmang ki phalang shai, ba kumta ka lynti ban lait na ki ka long da ki thapniang bor jingmut-dur, ban her da ki sner jong ka sha kawei ka pyrthei bym iohi ne bym tip Kumta keiñ ka snap jinglong kynjah u myllung ym tang ba ka long ka daw hynrei ka jingmih ruh jong ka jing-phet-rieh jong u Haba u jngi ha kane ka jing-sngew, u sa shem ba ka jingim ka long tang ka jingphohsniew, bad shen shen ka jingshisha jong ka jingim ka wan shat ha u Hangta ruh u myl-lung u shem ia lade ba u iaid marwei ha ka pyr-thei jong ka sohsat bad ka lanot

Hato kine ki jingsngew ki paw ne em ha "Ka Lynti Umiam" jong u V G Bareh ? Haba bishar ia ka la pynpaw katno u myllung u ia-ksaid hapdeng ka thwei bah jong ki jingjynjar U kwah eh ban lait na ki Ki kyntien jong ka jingrwai ki kdew ia ka jingpynshisha ban ong

La jynjar ba ngan klet,
Shane, pleng dei ban phet

U myllung hi um shym la phla kiba kumno keiñ kita ki jynjar ia kiba u la kwah ban klet syndon Ki dei ma ki jynjar jong ka met, ne jong ka jingmut jingpyrkhat ne jong ka mynsiem Kumba ngi tip, u V G Bareh u la mad ia ki jingjynjar ha ka met jong u Namar ka jing-pang ba don hapoh ka met jong u, u la shah tar (puid) haduh hynñiew sien ei ei Ka jingpang ka long kawei na ki daw ba la don lpa ha shwa ban thoh ia ka jingrwai Kine ki long ka daw-bah jong ka jingkhuslai ba ym don nongpyn-tngen la u, ba kumta u iathuh.

Wat, la pang ka dohnud
Ngan tang nang ba'n kynud
Sur pyntngen ba nga tam
Na lynti sha Umiam

Kane ka jinglong batmang jong u myllung ka paw ruh ha ka dkhot kaba san Haba u phai dien biang sha ki sngi ba la leit noh, u iohi sa shisien ia kato ka por ha kaba u ju iadon ryngkat bad la ki paralok, kum ha ki por ba ki ia leit khwai lang Mynta um lah iohi shuh ia ki da ki khmat doh Mynta ki la don sha kawei pat ka pyrthei Ki la iehnoh jynduh ia u marwei hangne ha ka pyrthei jingjynjar bad jinglong batmang, ban pynsawa ha ki kyntien

Tang marwei ba nga sah,
Ah ! katno nga kynjah !'

Nangta pat ka pynlong ia u myllung ban lap ia ka jingshisha ba kine ki jingjynjar bad jingkhuslai kin nym lah, haba da lei lei, ban synshar lynter ia ka jingim Kan poi ka por ha kaba kin sa kut shen U myllung u sngewthuh ruh ba ka pyrthei ba u im ka long ka iing bynda ba shiphang por, namar kata u pynpaw

Ki ummat te, ko um,
Slem ki m lah ban pyndum
Ia jingim ka jong nga
Ha pyrthei shong basa

3 Kaba leit sha ka mariang ka long kawei pat ka jinglong ba iasnoh bad ka romantic poem. Ha kum kine ki myllung, kam mut ia ki dur bad

sur kiba mih na ka mariang ba la thaw da u Nongbuh Nongthaw La kynthup ha ka mariang ym tang ia ka pyrthei ki dieng ki siej, ki syntiew ki skud, ki phlang ki kynbat, ki lum ki them, ki madan ki lhuh, ki um ki wah, ki sim ki doh bad kiwei kiwei , hynrei ka thew shikatdei eh tuh ia ki jinglong basynlar bad ba itynnad jong u briew hi Lah ban phrung ha ka romantic poetry ia ki jingitynnad ki dur bapher ka mariang bapaw shabar, ia ki jinglong ba shisur shidur bad babeit jong ki nongrep, ki nongtrei lyngkha, wat ia u briew baim tang ha i iing trep barit , hynrei ki pynphalang shai ba ki don ka jingtadei bajan eh bad ka mariang U William Wordsworth uba la long u myllung ba pawkhmat ha kane ka jait poetry u la sien syntiew ban ring dur ia ka jinglong jingim jong ki briew ba shong ha nongkyndong, ha ki lum bad ki them U ju rwai iaroh bad ai burom ia kiba trei shitom, kiba minot thop bad kiba theh la ka syep ka syar ha la ka jingtrei jong ki halor ka meiramew Ha ba phai sha kane ka liang jingpyrkhat, ka romantic poetry ka iapher shibun bad ka ia pyrshah bad ka 'classical poetry' kaba tan ia ka jingim sha kiei kiei ki bym iashoh bad ka mariang, kum, ka saiñ pyrthei, ka jingim sor bad kiwei de

Naduh kaba sdang jong ka jingrwai "Ka Lynti Umiam" u myllung, dang step phyrngap, u la mih na la iing ban leit sha ka mar ang Katba kiwei ki dang iohthiah lyngngai, u myllung pat "ha lynti sha Umiam/beit ki kjat ki shu lam" namar ba ki shkor ba kynja mynsiem ki

iohsngew ia ka jingkhot jong ka mariang Um shym la tyngkan ia la ki jingsngew kumba la khlei ha ki kyntien ,

Ka dohnud kam sngew tlot,
Ba ka jur ka jingkhot,
Ha ki tar shoh lyngngai
Kiba wan na sha rngai

4 Ha ka romantic poem, ka ju long ka rukom jong ki myllung ban phet na ka pyrthei ba ki im sha kawei pat Ka jingphet-rieh (escapism) ka long sa kawei na ki mat jinglong jong ka romantic poem 2 Ha kane ka poem u V G Bareh, ngi iohi ia ki ar tylli ki jaka bapaw shai, kawei ka dei ka pyrthei bad kawei pat ka bneng jong ka jingsuk bymjukut Hangne u wad ia ka jaka rieh tngen da kaba phet na ka pyrthei ba u im, ka pyrthei jong ki jingjynjar bad ki jingkhuslai sha ka pyrthei jong ka jingmut rngai, ka pyrthei babha tam bad basuk tam U V G Bareh nyngkong u pyrshang ban phet rieh sha ka mariang ha kaba u tharai ba lah ban shem ia ka jingsuk bashisha bad baneh junom, ha ki kyntien "te shaphrang nga ngan tur" la pynpaw ia kane Ka jingphet rieh jong u sha ka mariang ka long, kumba ka paw, ba u kwah ban lait na ki jingjynjar jong ka jingim, imat shisha, kiba long ki shiah ba thar ba pynwit ia ka met bad jingmut jong u, ba kumta u ong

La jynjar ba ngan klet,
Shane pleng dei ban phet

2 *Peit ia ka Lynnong—5*

Ha kane ka jingpyrshang phet rieh, u myllung u iaksaid ruh bad kiei kiei ki jinglong ba kynja mynsiem Hangne ngi lap ruh ia ka 'ethics' jong u myllung U shem ba ha ka mariang ka don ka jingkhuid bad jingitynnad Ka long ma ka ka nonghikai bakhraw ia u myllung Ka long ka shin jong ka jingim bakhuid basuba, basngur bad bashisha Lah ban kdew ia kane ka jingshisha ha ki laiñ "Ah ! ia nga phi hikai ,! Phi pynproh ka jabieng/Ba ngan pun ka jingkieng" Ym tang ba u kwah ban lait na ki soh-sat, na ki jingshitom , hynrei u thrang eh ruh ban lait na ki jingsniew ba sa mangkariang ha bad pynsniew dur ia ka longbriew manbriew Dei ia kata u iathuh

Sha suin bneng ba ngan kiew
Na ka pap bad ka sniew

Ka jingphet-rieh u V G Bareh kam kut noh haduh ka mariang Sa shijam, u king da ka bor jingmutdur sha kawei pat ka pyrthei ba sha lyndet, ia kaba um pat ioh mad mynta Ka jingsngew tynnad, ka jingitynnad, bad ka jingsuk jingkmen ba u iohpdiang na ka mei mariang ki long tang shipor , namar u sngewthuh shai ba ka jingim ha ka pyrthei ka dei tang ka iing shong basa Ha u myllung, ka mariang ka long ka syrngiew jong ka bneng ba wan shat ha ki khmat jong u Ka mariang ba iohi ka phalang ia ka mariang bym iohi Dei hangta ha ka 'mariang bym iohi' ba u lah ban lait syndon war na ka lanot ka jingim, kat ban kynud .

Kı ummat te ko um,
Slem kı'm lah ban pyndum
Ia jıngım ka jong nga
Ha pyrtheı shong basa

Kumta da kaba pynshong nongrım ha ki kyntıen jong ka jıngrwaı hı, ka jıngphet rıeh jong u V G Bareh ka long beıt beıt sha ka lawei (future), ym sha ka mynnor ba la leıt kumba la leh da u Soso Tham ha *Kı Sngı Barım U Hynnıew Trep* Srıem shıbun ıa u P B Shelley uba phet shaka aıom ksıar ba nylla, haba u V G. Bareh u ong "Sha kaweı pat ka rı , / Ha wah ksıar ba thymmaı " Kaba kum kane ka snap jıngpyrkhat ha "Ka Lyntı Umıam" ka long lehse kaweı pat ka mat ba ngı lah ban ong ka 'supernaturalısm' (ka marıang bym 'ıohı kumba la kdew haneng) jong u myllung jong ngı

5 Haba bıshar shuh shuh ıa kane ka jingrwaı, u nongthoh u kwah ban mad ıa ka jınglaıtluıd ba pura Lada ıakren ıa kane sngew kumba u myllung u shah teh shah khum haeı re haeı Ka shaı shıbun ban peı ıa ka phang Kaeı lane kıeı te kıba teh mraw ıa u myllung ? Yn ym phylla eı eı ban loıt ban law, ne ban bthat ruh ıa kı kynjrı jong ka ımlang sahlang kıba teh ba khum ıa u Kı aıñ kı kanun, kı rıtı kı dustur jong ka shonglang sahlang kım deı na lah ban teh mraw ıa u romantıc poet Kane ka bynta ka pynıapher ıa ka romantıc poetry na ka 'classıcal poetry' kaba kı myllung kı jngi pynper ıa lade ha kıeı kıeı jong ka ımlang sah-

lang ha juk ba la shai bad ba iai kylla. Ka jingïm sor kam iadei dur ei ei bad ki myllung ka romantic poem Ngi iohi ia ka jing'ong laitluid u V G Bareh ha ki laiñ

Ba nga iaid ha jingdum
Ym shym don ba hukum

U V G Bareh kum u romantic poet u kwah ban ioh ia ka jinglaitluid, hadien ba u sngew ia lade ba u la shah teh ha ki aiñ ki kanun, ki riti ki dustur jong ka imlang sahlang Dei ha ka mariang ba u shem ia kane ka jinglaitluid, ban ong

Ka pyrthei kaba khuid,
Ka pyrthei ba laitluid

Kawei pat ka dur jong ka jinglaitluid ba u ioh mad ka long na ki jingpyrkhat kiba pynshitom ia ka jingmut jong u Ha la iing ka jingpyrkhat ka pynkynmaw ia u, ka pynsngew ha u ia ki jingpang ki jingjynjar jong met, bad kham tam ki bor jong 'ka pap bad ka sniew' kiba snoh ha ka jingim briew Hangne ruh ka don ka jingiapher na ki classical poem

6 Ka jingsngew phylla, ka jingsngew lyngngoh ne ka jingsngew maian ka paw ha ki romantic poem U myllung u long sriem kum u khyllung uba peit lyngngoh bad angmuid ha ki jingphylla ne dur maia ba u iohi nyngkong ha ka mariang Ha u romantic poet, kine ki jingsngew ki phalang tad ynda u la ryngkang na ka

pyrthei ba u im sha ka mariang, na ka mariang pat sha kata ka pyrthei ba sha lyndet jong ka Ha u, ka mariang ka long ka jingpynpaw (manifestation) ia ka pyrthei bym iohi -ka mariang bym iohi jong ka lawei Kumta u sngew phylla bad sngew maian ha la ki jingpyrkhat Ki kyntien ka jingrwai, kum "Wow ! nga sngew la rong noh" ki long tang ki nuksa ba kdew sha kane ka phang

7 Ha ka romantic poem la buh ruh ia u briew ha ka kyrdan ba ha jrong Dei ban iohi ia ka burom jong u Ha ka classical poetry ka don ka jinghiar ka kyrdan u briew bad la ñiew ia u tang kum ka kor aiu re Namar ba u long u jingthaw ba laitluid, u don ka jingialeh Ha "Ka Lynti Umiam' u myllung u la rah ia ka kyrdan u briew sha ka jingkhuid bad ka jingsuk jong ka jingim Lyngba jong ka, ngi iohi ym tang ia u briew jong ka mariang, hynrei ia u briew jong ka bneng de Kane ka long ka thong jong u V G Bareh.

Nga iehnoh ha ki nongpule ban thew ban woh ia "Ka Lynti Umiam' na ka liang ka prosody Halor ka phang ba la tai haneng, ka jingpynkut nia jong nga ka long ba u V G Bareh, ha kane ka poem, u la pynpaw shai ia lade ba u dei u romantic poet

LYNNONG—8

U Tyngshop Pdeng Ha
U Don Putit Bad U Khlieh Ka Khnap Masi

U Dewi Singh Khongdup ha ka novel *U Don Putit bad u Khlieh ka Khnap Masi* u la wanrah ha ngi ki nongpule ia ki arngut ki tyngshop kiba pawkhmat (majorch aracters), kiba lada bishar ia ki tang na sla kan pynshitom jingmut ban ai ia ka rai babeit ba uno napdeng jong ki u long shisha u tyngshop-pdeng jong ka novel Kan lah ruh ban pynartatien ia ki nongpule ne nongsngap la u Don Putit ne u Sngon jong ka Khnap Masi u shim ia ka bynta pdeng eh jong kane ka novel U Sngon kum u Khlieh duh jong ka Khnap Masi u ieng ha kawei ka liang, bad u Don Putit pat u ieng ha kawei ka liang Lada buh ia ka jingkylli Uno keiñ na kine ar u shim ia ka jaka u tyngshop-pdeng katba kum ki jingdawa ki aiñ ka nongrim (theory) jong ka novel Ban lah ban pynpoi sha ka rai kut kaba dei bad babiang, la donkam ban thir ban thaiñ bin pa bin ia ki nia da kiba yn pynksan ia kata ka rai Uno na kine ar u dei hok, kat kum ka khan ka bishar, ban ioh khung ia ka nam nongjopthiaw ne tyngshop-pdeng ? Kane ka jingbishar bniah, la ka long tang na kawei ka phang, kan paw hi ha ka rukom ka jingthew jingwoh ia ka novel. Don shibun ki jingkylli kiba iasnoh bad kane ka novel Hato ka jingthoh u Dewi Singh Khongdup ka long ne em ka novel kaba janai, hato ki tyngshop ki puron ki paw ne em kum ki briew baim bakhih, hato ka pyrthei shu thaw jong ka

ka phalang ne em ia ka pyrthei bashisha jong ka jingim ? Hato u nongthoh u la buh pynbiang ne em ia kine baroh katba kum ka theory ka novel? Kumjuh ruh halor ki nongrim jong ka novel dei ban ai ia ka jubab ia ka jingkylli Uno te na kitei ki ar ngut ki tyngshop pawkhmat ka novel uba long u tyngshop pdeng ? Shuwa ban poi sha ka phang ba la kwah, kan bha shibun ban pyrkhat lyngkot ia ki artylli ki jingkylli Kita ki long (i) Kaei ka novel ? bad (ii) kiei ki nongshong shnong ka novel ?

Halor ka jingkylli kaba nyngkong, kiba bun ki kritik ka thoh ka tar ki ia kynduh mawsiang ban ai ka jubab ha ka rukom babeit bad bashisur La katta ruh ki kritik ki la sei ki jubab bapher bapher na ka por sha ka por U H W Sten ha ka kot jong u *Shaphang ka novel* u la sei ia ki jingbatai jong ki katto katne ngut ki kritik ka English literature

U E M Forster u kloi ban pdiang ia kano kano ka parom bajrong haduh kumba 50,000 kyntien ba ka long ka novel U batai ba ka novel ka long ka metbah bashitom ban batai Ka bashai ka long ba ka dei kawei na ki bri ba sngem ka thoh ka tar, ba la bsa um da ki shispah ki nur bad teng teng ka da hiar shaduh ka ktieh U M Abel Chevalley u batai ba ka novel ka long ka parom bajrong ba shu thaw ha ka prous U Anthony Burgees lei lei u lap ba ym pat don juk ha ka history ka thoh ka tar ha kaba ki riewstad ki shem jingeh ban batai ia ka jingmut ka

novel ban ia kane ka spah snem ba arphew. U Walter Allen um batai shai satia, haba u ong ba ka novel hi ka long kaba dang thymmai, kam shym la long satia kaba suk ban batai U Paul West pat u ong ba khlem artatien ia ka novel lah ban ñiew kum ka kynja jingshakri paitbah wat haba ka nangkynthah ia ka jinglong ba mynta jong kiei kiei

Une u nongthoh, namarkata, u ñiew ia ka novel kum ka buit thaw Hynrei shuh shuh u H W Sten u iathuh ba kam long kaba biang tang ban don ia ka buit thaw, dei ruh ban pyndonkam ne pynbna ia kata ka buit

Ngi shim namarkata ba ka novel ka long ka buit thaw (Art) jong ka jabieng u nongthoh (artist), kat kum ka jinglah jong u ban pyntrei kam ia ka Na kata ka dur ka dar ba la mang thikna, ka don ruh de la ka stail kat kum ki rul ki aiñ thoh barim ne ba thymmai Kumba u Aristotle u batai ba ka art ka long ka jingpyrthuh ia kiei kiei ne ia ka jingim briew, kumjuh ruh ka long ka novel Ka ai ka jingbatai ia ka jingim katba kum ka buit uta uba thaw ia ka Ka novel bad ka pyrthei shu thaw ha ka ka syriem thik ia ka iit khmih kaba pynphalang shai ia ka pyrthei bashisha Ka don ha ka ia ka thong barieh ne bapaw ia ki tyngshop puron jong ka ban pyni kumjuh kum ha ki nongshong shnong ka pyrthei ba shisha

Ym lah ban pdiang ia ka jingthoh ba ka dei ka novel lymda la shem ha ka ia ka shynrong

kumba la thaw ia ka ing Namarkata, kiba pynlong ia kane ka shynrong ka novel ki long ka parom, ka plot, ki tyngshop ki puron ne ki nongshong shnong bad ki kam ki jingleh jong ki. Nalor kine, ki jingjia ka novel ki dei ban shat tawiar sawdong ia ka phang pdeng ha u tyngshop ne puron pdeng Ka phang pdeng jong ka novel ka long ka jingim jong ki briew ha kane ka pyrthei , ki jingjia ha ka jingim jong ki bad ki kam ki jingleh jong ki ha kaba wanrah ia ka jingshah shitom ne jingman bha jong ki, ka jingjop ne jingkyllon jong ki, ka jingsngewbha ne jingsngewsih, ki jingangnud bad jingkwah jong ki katba u nongthaw novel u jied ban pynpaw

Lada ngi phai ban peit pat sha *U Don Putit bad u Khlieh ka Khnap Masi* jong u D S Khongdup ngi iohi shai ia kitei ki nongrim ne kyndon jong ka novel ba ki paw ha ka Ha ka dur ka parom bajrong, la iathuh ia ka jinglong bad jingim jong ki briew ha ka pyrthei bashisha Kane ka novel ka don ia ka khana, plot, ka jingkam jingleh ba ki nongshong shnong ki leh Ka phang pdeng ha ka ka long ka jingim ki briew ha ka pyrthei u Khasi, ka jingim bathala, baawria bad basniew jong u Sngon kiba pynpyut plak ia ka longbriew jong u, bad ka jingshah jop thiaw ha ka bor jong u Don Putit Ka kdew ha kawei ka liang, ia ka jingshah jop jong ka jingsniew ha ka bor jong ka jingbha Ka bor pynktik ia ki jingmut jingpyrkhat, ka bor pynsngew tynnad ia ki nongpule bad ka bor pynthanda pynaram ki iatyllun ryngkat ryngkat bad ka bor jingmutdur bajylliew jong u nongthoh.

Ka pynpyrkhat jlan ia ki nongpule shaphang ki mat bapher ka jingim Ha kane ka liang u Dewi Singh Khongdup u la man long u nongjop namar ba u la shem ia ka buit thaw

Ha kaba pyniadei pat bad ka jingkylli ka baar, shaphang ki nongshong shnong ka novel, ym sngew lah satia ban mutdur ia ka jingdon ka novel kaba khlem ki tyngshop ki puron ha ka. Kumta kawei na ki nongrim ha ka theory ka novel ka long ka jingdon jong ki tyngshop-puron ne ki nongshong shnong La kha ia ki na ka buitthaw u nongthoh bad la pynshong ia ki ha ka pyrthei shu thaw jong u Kine ki paw kum kiba im ba khih hapoh ka jylli jong ka, bad la buh bynta ha ki ia ki kam ki jingleh Kine ki ieng ha ka jaka bad na ka bynta kiwei pat Hynrei da kaba ring nia kumne, kam mut satia ba uwei pa uwei u tyngshop, ne kawei pa kawei ka puron kim ieng shuh na ka bynta ia lade hi Man la u tyngshop u ieng ruh na ka bynta jong u hi, na ka bynta ki ktien ba la pynkren ha u, bad na ka bynta ki kam ba la ai ha u ban leh Kumjuh ka long ia ki puron ruh de Ki tyngshop puron ka novel kim lah khlem da pynpaw ba ki don jingsngew, jingshit mynsiem, ka jing ieit, ka jingkhuslai, ka jingkwah jingangnud kum ma ngi ki briew. Na kata ka daw, u tyngshop ne ka puron, ha la marwei marwei, ki dei ban iapher na kiwei pat ki tyngshop ki puron Sa kawei pat kaba donkam ban lap ha ka novel ka long ka jingiadei ne jingiasnoh hapdeng ki tyngshop ki puron, ha ki jingjia, bad u tyngshop-

pdeng ne bad ka puron - pdeng kam pher wat lada ki dei tyngshop puron ha ka biria ne shem pap shemlanot, kam pher ruh lada ki dei ki 'round character' neki 'flat character'

Ka bynta basah mynta ka long ka jingbishar la u Sngon ne u Don Putit u dei u tyngshop-pdeng ka novel Haba phai sha ka *U Don Putit bad u Khlieh ka Khnap Masi* ngin lap shisha ia ki arngut ki tyngshop pawkhmat u Don Putit bad u Sngon , bad ngin iohi ia ka jingiatyngkhuh ki ne ki ar ha ki jingjia naduh basdang haduh bakut ka novel Ka jingkylli kaba mih nangne ka long mano kein uba long tyngshop - pdeng jong ka novel ?

U Sngon jong u Dewi Singh Khongdup, bad u tyngshop pawkhmat ha ka khana ka novel, u la long u nongseng bad u khlieh duh jong ka Khnap Masi Ha ka jingshisha, u la long u trai shnong ka Laitdiengsong ha kaba'u hynmen trai jong u, u Syngkhong u long u rangbah shnong Na kaei ba la iathuh da u Don Putit, u Sngon u la kylla ka jinglong jingim dei tad ha ki snem ba hadien ka jingim jong u Ha ki snem ba mynshwa, u la long shisien u briew uba bha, uba tip briew tip blei U la long uwei na ki nongkhia bad nongshat nongkhein uba stad shibun ha ka niam tynrai u Khasi Kawei na ki jait jingshakri bakhraw jong u ia la u para briew ka long ka jingtbit ban ai dawai kynbat ia kiba pang ba jhia U nang bha ha ka iakren ia khana bad u pnah bha ka ktien ka thylliej.

Lyngba kine ki sap ba kordor ba la ai u Trai Nongbuh Nongthaw u la lah ban iarap ia ki briew ha ki bun rukom U la long, namarkata, ka jingkmen, ka jingiarap ba hajan eh bad ka jingsngew sarong ha ka shnong Laitdiengsong Pynban haba la thaw ka nusib jot, ure u juh u briew u la kylla long u "khun jong ka jingjot bad ka jingpynjot ia lade bad ia kiwei" bad ka jingbud nam ka jinglehraiñ ia ka shnong Laitdiengsong

Dei ha ki aiom ba hadien, haba u shñiuh u la sdang ban bthuh, ba u Sngon jong ka khana u la ngop syndon ha ki ahor jong ka jingawria kaba la teh la khum rynieng ia u haduh ba ym lah khie khlieh shuh haduh ka sngi ka jingiap batriem jong u Kum u briew, ha kaba shisha, um lah ban lait na ki jingduna bad jingbakla, hynrei u Sngon pat um shym la kylla kaba mut ne pynbeit ia ki jingduna bad jingbakla wat haba u la sngewthuh ia kata Ka jingduna ne jingbakla jong u ka nangpynkha roi pynban ia kawei pat, kumta ka pynpoi bad ialam ia u sha kaba kham sniew Kawei na ki jingduna bad jingtlot bakhraw bad ba paw eh ka long ba u ieit eh ban iasyllok bad ki kynthei ha ki jaka barieh bad bajar jar Ha ki kynjri ba thaiñ bha jong kane ka jingsniew la teh la khum ia u Ka long ka snur jingriam ba la pynap ban riam ia lade hi Haba kane ka bor jingsniew ka la shong kulai ia ka jingim baroh ki bor sap jingbha jong u ki la lip noh jar Halor ka nongrim jong kane ka pap ka sang ba u la seng ia ka jaka ba la ai kyrteng 'ka Khnap Masi'

Ha u luk u lak bad u riew madan u bym tip ia ka sdang ka kut, ia ka duh ka dang jong ka longbriew jong u, u Sngon u paw ha ki kum uwei na ki riewstad, u akhia jong ka ri Khasi Hynrei ha kito kiba la tip bad bna ia ka jinglong jingim bad ia ka bor ki kam thala jong u, u long tang u nongleh jadu myntor, u nongleh byrtong bad u nongai ksuid ia ki para briew Na ki jingiakren hapdeng ka Baiamon bad u Iarap Singh lah ban iohi ia kane Haba shu peit tang na sla lah ban iaroh ia ka jingtbit bad jingstad jong u Sngon ha kaba shna ia ka iing hapoh ka Khnap Masi bad ia ki aiñ ki kanun jong ka Pynban kine baroh ki long tang ka jingnanglur dieng tyllaw ban pynrhem bad ban nang pyniong rben shuh shuh ia ka jingsniew jingawria ba la phong ha lade bad ha kiwei kumjuh Ka bor ksuid bor khrei jong u ka la long ka jingtriem bad jingshyrkhei kaba pynsuh jer her ym tang ia ka Shnong Laitdiengsong, hynrei wat ha ki shnong ki thaw ba marjan Ki bor ksuid bad ki kam bymman jong ka pap ka sang ki la sdang ban trei borbah shaid, ka da thew ban pynjot ia la u para briew, khamtam ia ka ijot long bynriew jong ki kynthei (pej 19)

Ha kaba pyndonkam ia la ka iktiar, u Sngon u pyndonkam ia kiwei pat kum ki atiar ne ki nongiarap jong u ha kiba la ai bteng ruh ia ka bor jadu jong u Kum u nongai ksuid ai khrei, uba la klet noh ia ka lynti babha u Blei Trai Kynrad, u Sngon u iai imsngi lynter ban thaw ia ki lad ki lynti da kumno ban pynjot kai ia ka met bad ka mynsiem jong ki parabriew Khlem

da kheiñ shuh ïa ka sang ka ma u la dem ka mon ban mane ban shakri ia u ksuid u khrei U dei u briew uba mon eh ban aiti ia lade ha ka bor u ksuid Ia kane la pynpaw shai ha ka jingim jong ka Lamon (pej 69) Kat kum ka jingpyrkhat u Don Putit, ka long kaba phylla shuh shuh ban ong ba imat u Sngon u dei hi u ksuid uba la kylla briew U briew uba kum u Sngon u donkam ia ka jingkylla kaba mut Ka Phim kaba dei ka meirilum jong u wat la ka pyrshang shitom katno katno ruh ban pynkylla ïa ka jingim jong u, hynrei kam shym la lah ban pynkohnguh ne pynbeit ia ka jinglong kdor ka longbriew jong u Na ki kyntien ba la kren kynnoh da ka Phim ia u Sngon, la pynsngewthuh ba ka kyrdan jong u ka ïa hiar shaduh ka jong u nongpyniap briew ba shyrkhei (pej 124-130) Ka bor bad ki kam sniew jong u Sngon ki long kiba kynja ksuid bad basniew eh Ym lah ban ia ïathuh ne batai da u thylliej haduh katno ki long kiba sang bad ba jakhlia Ka jingialeh pyrshah bad jingpyneh jong ka Sharati kam shym la lah satia ban pynkylla ne ktah mationg ia ka dohnud jong u Sngon uba la ngam ha ka ahor jong ka jingsniew La eh ban bthat ia ki kynjri bajwat jong ka Ka jingim jong u ka la pynpoi sha ka jingkut kaba shyrkhei bad ba lanot haba u la shah nguid ha u len pula- u ksuid kynsha jong ka Khnap Masi (pej 175, 176)

Lada phai biang sha ka jingkylli ba la buh ha khmat, hato lah ne em ban pynlong ia u Sngon u tyngshop pdeng ne u tyngshop jopthiaw jong ka novel ? Lane, kat kum ki aiñ ka nong-

rim jong u Aristotle, lah ne em ban ong ba u long u tyngshop shempap (tragic hero) ? Ka jubab kaba shai ka long Em' U Sngon um lah ban long u tyngshop pdeng ne tyngshop shempap jong ka novel Nalor jong u, u Don Putit u ieng ha ka jaka ba kham pawkhmat, u bat ia ka bor ba kham khlaiñ, bad u long u nongjop thiaw ha kaba kut U Sngon um lah ruh ban long u tyngshop shempap lada thew tarajur ia u da ki kyndon ka theory u Aristotle U Sngon jong u Dewi Singh Khongdup u dei u riewpoh jinglong (vilain) kumba ju long na ki tyngshop ka drama Hynrei kat kum ka nongrim u Aristotle, lada dei ban long tyngshop shempap um dei ban long u riew sniew jinglong ba palat U Sngon u long u riew dakaid bad riew awria ba iakynduh ia ka jingkut ba sngew shyrkhei Ka jinglanot jong u Sngon kam long satia ka jingshempap katba kum ka jingmut u Aristotle Pynban la iohi ba u nongthoh u ai ha u Sngon ia ka bainong-hok ba la khmih lynti ba u dei ban ioh Kumta, da kane, u nongthoh u thep ha ka novel ia kata kaba ki ong "ka poetic justice" Lada Sngon u hap ha ka lanot khop hadien ba u la kylla kaba mut, lehse lah ban iarah kti lem bad ka jingmut u Aristotle Ka jingsngew jong ki nongpule ruh kan jin da la long da kumwei Halor kine ki nia ba la tai, ym lah ban buh ia u Sngon ha ka kyrdan u tyngshop pdeng jong ka novel Ka rai ba la lah ban ai ka long ba u dei tang u 'antagonist' uba shah rem ha u 'protagonist' uba dei u Don Putit

Hadien ba la kyntait ia u Sngon kum u tyng-

shop pdeng, la dei sa shisien ban phai sha kajuh ka jingkylli tad haduh ban da ieh ia ka jubab ba ai jinghun Na ka kyrteng jong ka novel hi, la sngewthuh lpa ia ka jingdon ki ar tylli ki bor ba ia pyrshah Hangne ngi iohi sa ia uwei pat u tvngshop u bapher jinglong bak-ly-bak na u Sngon U Don Putit u la paw lypa kum u tyngshop pawkhmat ha kiwei ki novel ba la thoh kham mynshwa da une u nongthoh Khlem da iapeit ei ei shuh ban ia bishar ia u na kiwei ki novel, la lah hi ban pru d dur ia u tang na kane ka novel *U Don Putit bad u Khlieh Ka Khnap Masi*

U Don Putit jongu Dewi Singh Khongdup u dei naka shong Nongdeng La u long tang u mistri dieng, pynban u tbit bha ha ka kam Haba la khot iau ban leit tei ne shna iing ha kiwei ki jaka u ju khuslai eh ba ioh um lah ban pyndep biang por ia ka kam La u nang ban ia biria rai para briew, u long uba iohi jngai ia kiei kiei Haba u khlei ban iathuh khana ia ki puriskam, u da pynnguid umbiah ia ki nongsngap, khamtam ia u Paitnia uba dei u kynum jong u Ha ka Baiamon, ka para arkpa jong u, u ju kren la kum u muktiar uba said shitrhem ha ka mokotduma Ka paw ba u Don Putit u long u ba riewspah shibun namar ba u la lah ban thied lut ia ki bri ki bsah jong ki briew ha ka thaiñ Nongdeng Ha ki khmat ka Baiamon, u Don Putit u long la kum u akhia, haba ka kren "Nga sngew kumba nga ioh shong ha ki kjat u Akhia ka Ri Khasi" (pej 17) Haba um pat don jingnang jingstad, pynban u la long u riew wad jingtip uba thrang

ban da shem ia ka jingshisha. Katno u da kwah eh ban tip bniah shaphang u Sngon ka Laitdiengsong, ba kumta ka pynlong ia u ban leit wad ia u Sngon, bad ban da pynduh pyndam syndon ia u

Na ki kyntien ba la kren da u Don Putit lah ban iohi byrngut byrnget ia ka jinglong jingim jong u U iathuh shaphang ia lade kumne "Nga dei u khun Nongdeng , nga la alhia nga la jaituh, nga la shah sympat, bad nga la san nga la tipbriew ha kane ka shnong Imat la dei ka sap shangtuh ka sap jaipdeh kaba la pynbieit pynryot ia nga, ba nga la matlah ki khmat bad nga la suda ka janor " U pyrkhat ruh ialade ba u dei "uba im sngi ka shangtuh ka shangmakia kylleng ki jaka ym tang ban tip khambha ia la ka ri, hynrei ban nang de ban ieit ia ka" (sla 45) Ka paw na kine kyntien ba u Don Putit u kup ia ka dur ka jingsngew rit ha ka jinglong ba la buhrieh Kum u briew uba shlur u ia kmen lem ban tip ba don kiwei ruh kiba shlur U kloi ban iarap ia ki parabriew haba ki hap ki ngat ha ki jingjynjar U la iarap kumta ia kito ki samla khwai dohkha na Ringam, harud ka wah Mawsiang U la pynpeit mat ia ka Roma kaba la ngat ha ka jylli bor jadu jong u Sngon. U ngeit ba lada ka hok jong u briew ka dang ieng rasong, ka rngiew ka rngap ka dang eh bad ka jutang jong u ka dang khum dang teh ia ka leit ka wan jong u, ka dak ka shin kan sa paw U don ruh ka jingngeit ba u suidlum suidwah um shong ha thwei, ne um rieh ha krem, ne um thiah ha ka jaka thang briew, hynrei u shang

makia kylleng sawdong kum u sewtuh, tangba u kiar na ki briew kiba eh rngiew bad ki bym tieng ia u, bad ha ka juh ka por pat, u jeit eh, lada ioh lad, ban leh trai khlieh ia ka dohnud u briew U Don Putit u shaniah ha lade bad um tieng ia u ksuid u khrei namar ba u pyneh la ka rngiew U pyneh la ka jingmut jingpyrkhat bad u ksuid u khrei u kiar na u (pej 67)

Ki ar tylli ki jait bor bamaian ki paw ha kane ka novel Ha ka liang u Sngon ki don ki ksuid ki khrei kiba trei ia ki kam ba shyrkhei ha ka jingim u briew Ha ka liang u Don Putit pat u don ka bor maian jong ki blei Ka bor ba nyngkong ka ieng na ka bynta ka jingsniew bad ka bor baar ka ieng ia ka jingbha Kumta kaba bha bad kaba sniew ki ialeh pyrshah kawei ia kawei pat U Don Putit da kaba pyndonkam ia ka bor maian jong ka sati ba u deng ha la ka kti, u lah ban buhrieh ia lade na ki khmat jong ki briew, wat na ka khmat jong u Sngon U don ka bor ba kham khlaiñ ban hukum ne kren ia kaba u Sngon um lah Ka iktiar jong u Don Putit ka kham khraw ban ia ka jong u Sngon U Sngon ha ka jingsngew phylla jong u u ju pyrkhat ha lade ba u Don Putit u don ki buit khyllah kiba sngewtynnad ban iathuh khana, hynrei um don ka jingstad ban tip bad ban synshar ia ka mon u briew (pej 147) Pynban u Don Putit u sngewthuh shai ia la ka bor U da pyni ruh ba u lah ban leh ia kiei kiei kiba pyndum buit ia u Sngon La katta ruh, um sngew sarong ha la ka bor haba u iathuh ba "ngi long tang ki atiar jong Utei uba najrong, ngam arta-

tien, ba, kum ha kane ka por Un pyndonkam ia ngi na ka bynta ban pynkhraw ia ka kyrteng ba donbor jong U, bad ngam artatien ei ei ruh ba, naduh la shai ka sngi, ngin sa lait phar na ki bor bymman kiba thmu ban pynsniew pynjot ia ka longrynieng jong ngi baroh (pej 159)

Da ki kam bad jingleh u Don Putit u lah ban ioh tuh ia ka jingieit bad mynsiem sngewnguh jong ki ba bun ki briew kiba la tip ne ithuh ia u Ka Ngop, ka Phim bad u Sakhi ki sakhi ia kane ka jingsngew mynsiem ba u Don Putit u ia don kti lang ha kiei kiei kiba la jia ha kata ka sngi Ki i geit ba dei ma u ruh uba la long ka daw bah jong ka jingshah nguid iap u Sngon ha u len pula ba la ri la dup da u hi, bad kumjuh ka daw jong ka jingshah thang duh ka Khnap Masi

U la long namar kata u tyngshop pdeng ne u nongjop thiaw jong ka novel Wat lada um dei u tyngshop shempap, katno ki nongpule kin jin da la sngewlem sngew synei ia u lada u la shah rem ha u Sngon bad ha ka bor jingsniew jong u, bad ba um lah ban pyndep ia ka kamram kaba la pynap hakhmat jong u La iohi ba da ka jingpyndep jong u u la poi sha ka thong jong ka jingthmu

Lah ban pyrkhat ruh sa na kawei ka liang ha shwa ban khot ia u u tyngshop pdeng ka novel Don ka nia ban pyni ba u Don Putit u dei u 'protagonist' jong ka Wat tang na ka kyrteng jong ka novel ruh ka pynpaw shai ba u Dewi

Singh Khongdup u la don jingmut lypa ban rah ia u Don Putit sha ka kyrdan jinglong tyngshop pdeng hynrei ym ia u Sngon Ha ka jingshisha, da kaba buddien ia kiwei ki novel shaphang u Don Putit, ngi shem ba une u tyngshop u long ka pdeng jong ka jingtyllun ka plot ha ki U Sngon um shym la don ne paw ha kitei kiwei ki jingthoh, u la wan mih paw tang ha kane ka novel ban pynlong ia ka shibynta ki kam ki jingjia jong ka Wat lada shipor ka bor jong u kum u khlieh ka Khnap Masi ka la ieng rasong bha, pynban ha kaba kut ka jingjop kam dei ka jong u Sngon Ban shu pynksan tyllah ia ka jinglong tyngshop pdeng jong u Don Putit tang na kane ka liang kan long lehse ban shu khun ranab pynlah shiliang khlem da dok bha ia ka Nalor kane ka nia ba la pynieng, u Don Putit u long ruh u 'round character' Yn ym lah khlem da kynmaw ia ka bor-maian babha bad ia ki jing mut jingpyrkhat jong u, kumba ki paw beit ha ka khana Na ka jingiakhun hapdeng u Sngon bad u Don Putit, ne hapdeng ki ar bor ba ia pyrshah ha ka khana, teng teng sngew kumba u Sngon u kham donbor ban ia u Don Putit Lah ban pyniasriem ia ka jingkhraw ka bor bad ka kam jong u Sngon ba ka long tang kum ka jingai rong iong ia ka black board ban dup kham shai ka bor bad ka kyrdan u Don Putit bad ban nang kham phyrnai ka jinglong jong u

Ha kaba pynkut noh ia kane ka jingtai nia, ym sngew don nongrim namarkata, ban kyntait ia u Don Putit kum u nongjop thiaw bad u

tyngshop pdeng ha ka novel *U Don Putit bad u Khlieh ka Khnap Masi* Halor ki kyndon ka theory jong ka novel, u Sngon um lah satia ban dawa ba u dei u tyngshop pdeng jong ka novel, dei u Don Putit keiñ uba la ksan lpa ban kup ia ka nam tyngshop pdeng jong ka

****

0000

BIBLIOGRAPHY

Bareh V G — *Ki Poetry Khasi*

Compton Ricket — *A History of English Literature*

Duncan S J — *Ka Tiewlarun bad kiwei pat ki synti u*
— *Phuit ka Sabuit ' bad kiwei kiwei de ki khana*

Fuller B H G — *A History of Philosophy*

Galloway, George— *The Philosophy of Religion*

Gurdon P R T — *The Khasis*

Hodge, A A — *Outlines of Theology*

Jyrwa, B C — *Na Pongshai ki Puramit*

Khongdup D S — *Ha ki Sngi u Syiem*

Lyngdoh, H — *Ka Niam Khasi*

Mawrie H O — *Ka Pyrkhat u Khas*
— *Hei ' Nga bat ho la ka Nia*
— *U Khasi bad la ka Niam*

Milton John — *Paradise Lost*

Pariat Peace Roy— *Ka Shangkhawiah ki Rang*

Raymond, Miner — *Systematic Theology*

Roy Sib Charan — *Ka Niam Khasi ka Niam tipblei tipbrieu*

Rymbai R T — *Ban pynieng ia ka rasong*

Singh Rabon — *Ka Kitab Niam Khein ki Khasi*

Sten H W — *Na ka Hyndai sha ka Lawei*

Tham, Soso — *Ki Sngi barim u Hynniew Trep*

Thilly Frank — *A History of Philosophy*

Warjri, H — *U Soso Tham bad ki jingtrei jong u*